

نگاهی گذرا به نبرد فاو

دکتر حسین علایی

تنها اسکله‌های نفتی عراق به نام سکوه‌های البکر و الامیه در محدوده این منطقه قرار داشتند. زمین منطقه عملیات نیز یکی از سرزمین‌های پیچیده جنگی و عملیاتی، در آن زمان، محسوب می‌شد، به طوری که شامل انواع عوارض طبیعی از جمله رودخانه، نهر، نخلستان، باتلاق، چولان، جاده، روستا، شهر، ساحل، نمک زار، دشت، اسکله و بندرگاه می‌شد. برای طراحی عملیات در این منطقه، علاوه بر آنکه باید توانایی‌ها و نحوه گسترش و آرایش دفاعی دشمن در نظر گرفته می‌شد، می‌بایستی جنگ با عوارض طبیعی زمین نیز مورد توجه قرار می‌گرفت. عوارضی مانند رودخانه، نهر، نخلستان، باتلاق و همچنین طرح ریزان عملیات، لازم بود تا جنگ با عوارض مصنوعی ایجاد شده در زمین را هم مد نظر قرار می‌دادند، عوارضی مانند انواع موانع، سیم خاردار، میله‌های خورشیدی شکل و میدان‌های مین مختلف با مین‌های متنوع و

از سوی دیگر، از آنجا که مهم‌ترین مسئله پس از شکستن خط مقدم دشمن و تصرف منطقه عملیاتی و رسیدن به اهداف مورد نظر، انتخاب منطقه‌ای مناسب برای تشکیل خط دفاعی مطمئن، جهت مقابله با پاتک‌های وسیع دشمن بود، بنابراین در طرح‌ریزی عملیات می‌بایستی در گزینش این منطقه پدافندی، دقت زیادی به خرج داده می‌شد تا با استفاده از حداکثر عوارض طبیعی زمین، مثل دریاچه نمک و نیز با ایجاد خاکریزهای مناسب، بتوان منطقه تصرف شده را برای مدت معینی حفظ نمود.

از طرفی تاکتیک سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، در طرح‌ریزی هر نوع عملیات، پرهیز از تک جبهه‌ای و تلاش برای دور زدن

در دوران دفاع مقدس، نبردهای زیادی به منظور بیرون راندن ارتش متجاوز بعثی عراق از سرزمین‌های اشغالی ایران و نیز برای ایجاد فشار نظامی بر قوای دشمن، جهت پایان دادن به جنگ تحمیلی انجام شده است. برخی از این نبردها در ادامه تلاش برای دفع تجاوز قوای بعثی، در خاک دشمن صورت گرفته است. یکی از عملیات‌های بسیار مهم، هم از نظر تعیین استراتژی عملیاتی مناسب و هم از نظر بکارگیری تاکتیک‌های اجرایی بسیار دقیق و همچنین ارزش تعیین‌کننده سیاسی و نظامی، عملیات حمله قوای اسلام به شبه جزیره فاو در خاک عراق بوده است. طبیعتاً طرح‌ریزی چنین عملیاتی و نیز سایر نبردهایی که در سرزمین دشمن به وقوع پیوسته است، برای فتح نظامی کشور عراق، نبوده بلکه هدف اساسی آنها رساندن دشمن به نقطه‌ای بوده است که از ادامه تحمیل جنگ بر ایران پشیمان گشته و در آینده نیز تصور انجام چنین اقداماتی را در ذهن خود نپروراند.

در این نوشته، به صورت مختصر، با نگاهی گذرا به عملیات والفجر ۸ که در خاک دشمن انجام شد، پرداخته خواهد شد.

نبرد فاو، در ششمین سال جنگ تحمیلی و در روز ۲۰ بهمن سال ۱۳۶۴ در مرز جنوبی استان خوزستان و در جنوب جزیره آبادان، صورت گرفت. این عملیات در منطقه بسیار حساسی انجام شد زیرا از یک طرف در ناحیه مرزی اروندرود انجام می‌شد که رژیم بعثی عراق به بهانه تسلط بر آن، جنگ با ایران را آغاز کرده بود و از طرف دیگر، منطقه نبرد در تنها مسیر ارتباطی کشور عراق با دریای خلیج فارس تعیین شده بود به طوری که می‌توانست ارتباط بندر ام‌القصر را از طریق خور عبدالله با خلیج فارس، مسدود نماید. از سوی دیگر

دشمن و یا نفوذ عمیق و ایجاد رخنه گسترده در خطوط دفاعی دشمن بود، لذا طرح ریزی عملیات والفجر ۸ با توجه به محدودیت های نحوه تدارک نیروها و نیز چگونگی انجام پشتیبانی از نیروهای عمل کننده به دلیل محصور بودن زمین منطقه عملیات از سوی رودخانه اروند رود از سویی و نیز دریای خلیج فارس از سوی دیگر، یکی از پیچیده ترین طرح ریزی های نظامی و تاکتیکی در آن دوران، محسوب می گردید. اگر برتری هوایی ارتش بعثی و نیز قدرت تحرک و توان جابجایی یگان های دشمن نیز بر مشکلات فوق افزوده شود، برنامه ریزی و طراحی چنین عملیاتی از اطلاعات بسیار دقیق و به هنگام و نیز از طرح مانور درخور و مناسبی حکایت می کند. با مطالعه بر روی نحوه برنامه ریزی و چگونگی انجام عملیات والفجر ۸، مشخص می گردد که فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی توانسته اند با استنباط صحیح از وضعیت ارتش دشمن، شرایط زمین مورد نظر برای عملیات و همچنین توان رزمی در اختیار، این عملیات را طراحی و به اجرا در آورند.

با توجه به مطالب بیان شده، پیاده کردن دانش و خبرگی فرماندهان و دست اندرکاران طرح ریزی و اجرای این عملیات، می تواند کمک شایانی به مدل سازی چنین نبردهایی و توسعه بازی جنگ و سناریو سازی برای نبردهای احتمالی آینده بنماید.

اهداف عملیات

مهم ترین هدف این عملیات، دستیابی به یک پیروزی قاطع از نظر نظامی در آن شرایط زمانی در جبهه های جنگ بود تا بدین وسیله دولتمردان و سیاستمداران کشور برای حل مسئله جنگ و پایان دادن به نبردها از راه سیاسی، بتوانند از قدرت عمل بیشتری برخوردار شوند. آقای هاشمی رفسنجانی در صفحه ۸۸ کتاب "بی پرده با هاشمی رفسنجانی" می گوید: "فاو یکی از عملیات هایی بود که برای ختم جنگ طراحی کرده بودیم. هدف، هم این بود که از جاده ساحلی به ام القصر برویم."

در آن زمان مهم ترین مسئله برای ختم جنگ، روشن شدن موضوع دولت آغاز کننده جنگ و کشور متجاوز برای افکار عمومی جهانی و نیز جامعه بین المللی بود. به همین منظور حضرت امام خمینی اصرار داشتند که باید مسئول و شروع کننده جنگ مشخص شود تا از این به بعد، مشروعیت و امکان تجاوز به ایران در ذهن همسایگان ایران و قدرت های بزرگ شکل نگیرد.

بنابراین انجام نبرد فاو در آن شرایط زمانی، مورد نیاز مسئولین کشور و مردم ایران که چشم انتظار پیروزی های بزرگ و درخشانی بودند بود. همچنین اجرای عملیات والفجر ۸، پس از مدتی ناکامی

در کسب موفقیت های بزرگ جنگی، می توانست روحیه جدیدی را برای فرماندهان و طراحان عملیاتی به وجود آورده و موجب توسعه نشاط رزمی در آنان شده و نیز قدرت دفاعی و عملیاتی رزمندگان اسلام را بالا برده و یک بار دیگر نشان دهد که با توکل بر خداوند بزرگ و به کارگیری ابتکار عمل، قدرت خلافت و تفکر و کسب اطلاعات صحیح از دشمن می توان، برتری نظامی در صحنه نبرد را دوباره، کسب نمود و دشمن را منفعل کرد. از طرفی به لحاظ موقعیت جغرافیایی شمال خلیج فارس و منطقه فاو، عملیات والفجر ۸ از اهداف سیاسی و نظامی ویژه ای برخوردار بود که مهم ترین نتایجی که از آن، حاصل می شد عبارت بودند از:

۱- تصرف شهر فاو و تأسیسات بندری آن

شهر فاو در کنار رودخانه اروند دارای اسکله های کوچکی بود که از آن برای پهلوی شناسایی سبک و کشتی های با آب خور کم، استفاده می شد. انبارهای ذخیره نفت و نیز تلمبه خانه های مربوط به صدور نفت عراق از طریق پایانه نفتی البکر نیز در کنار این شهر به سمت ساحل خور عبدالله، قرار داشت. بنابراین می توان این شهر کوچک را یک مجموعه نفتی نیز به حساب آورد.

۲- تصرف کامل بخش انتهایی اروندرود در دهانه خلیج فارس و تسلط بر قسمت های دیگری از آن پس از منطقه خسرو آباد تاروبه روی فاو که در مجموع بیش از بیست کیلومتر طول می شد.

۳- تأمین خور موسی در خلیج فارس و امکان تردد کشتیرانی امن به بندر امام خمینی (ره)

لازم به ذکر است که در آن ایام، بندر امام خمینی بزرگ ترین بندر وارداتی کالاهای اساسی و بازرگانی ایران بوده و کشتی های تجاری زیادی به آن تردد می کردند.

۴- تهدید بندر ام القصر، محل استقرار ناوگان نیروی دریایی عراق

این بندر که در نزدیکی مرز عراق با کویت و در انتهای خور عبدالله قرار داشت، تنها بندر فعال عراق بود که علاوه بر استقرار ناوچه های جنگی اوزا در آن، برخی از کشتی های تجاری نیز به آن تردد می کردند.

۵- تأمین امنیت کشتیرانی در شمال خلیج فارس و کمک به افزایش امنیت در جزیره نفتی خارک

در آن زمان، یکی از اهداف جنگی ارتش بعثی عراق حمله مداوم به جزیره خارک و سکوها های نفتی ایرانی واقع در خلیج فارس با استفاده از هواپیماهای شکاری و ناوچه های جنگی و بالگردهای نظامی بود.

از طرفی تاکتیک سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، در طرح ریزی هر نوع عملیات، پرهیز از تک جبهه‌ای و تلاش برای دور زدن دشمن و یا نفوذ عمیق و ایجاد رخنه گسترده در خطوط دفاعی دشمن بود، لذا طرح ریزی عملیات والفجر ۸ با توجه به محدودیت‌های نحوه تدارک نیروها و نیز چگونگی انجام پشتیبانی از نیروهای عمل کننده به دلیل محصور بودن زمین منطقه عملیات از سوی رودخانه اروندرود از سویی و نیز دریای خلیج فارس از سوی دیگر، یکی از پیچیده ترین طرح ریزی‌های نظامی و تاکتیکی در آن دوران، محسوب می‌گردید

وی نوشته بود که ایرانی‌ها می‌خواهند ما را در منطقه آبادان و فاو فریب دهند و شما بیخود، ترس توی دل نیروها نینداز، ما بهتر می‌دانیم که ایران کجا می‌خواهد عملیات انجام دهد.

ضعف خطوط پدافندی دشمن در این منطقه نسبت به سایر خطوط دفاعی جبهه‌ها به دلیل :

الف - تصور دشمن از اروندرود به عنوان یک مانع قوی و غیر قابل عبور برای یگان‌های ایرانی

ب - عدم امکان ایجاد استحکامات فراوان و احداث موانع مصنوعی گسترده در جلوی خط مقدم دشمن،

با توجه به نزدیکی سنگرهای دشمن در کنار رودخانه اروندرود، دشمن بین سنگرهای خود و آب اروندرود در شرایط جذر را با انواع موانع مصنوعی از جمله میلگردهای خورشیدی و سیم‌های خاردار و میادین مین مختلف پوشانده بود تا غواصان و رزمندگان پیاده از آنها نتوانند عبور کنند. ولی این موانع نسبت به موانع موجود در سایر خطوط جبهه‌ها، خیلی عمیق و گسترده، ارزیابی نمی‌شد.

عدم حضور لشکرها و تیپ‌های قوی دشمن در خطوط دفاعی

از آنجا که دشمن از حساسیت کمتری نسبت به این منطقه در مقایسه با سایر نقاط جبهه مثل شلمچه و... برخوردار بود بنابراین، عمده یگان‌های پرتوان خود را در سایر نقاط جبهه‌ها مستقر کرده

۶- انهدام و یا تصرف سکوهای پرتاب موشک‌های ضد سطحی H۲۲ در رأس البیشه

این موشک‌ها که به نام کرم ابریشم خوانده می‌شد دارای حدود نود کیلومتر برد بود و می‌توانست دهانه خور موسی را برای کشتی‌های عازم به بندر امام خمینی و بندر ماهشهر، ناامن نماید.

۷- انسداد مسیر تردد ناوگان نظامی و تدارکاتی رژیم بعثی عراق به خلیج فارس از طریق خور عبد الله

۸- ایجاد فشار روانی بر کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس برای قطع حمایت‌های مالی، نظامی، سیاسی و تبلیغاتی از رژیم صدام.

دلایل انتخاب منطقه فاو

با توجه به نیاز کشور به انجام یک عملیات کاملاً موفقیت آمیز برای رسیدن به اهداف معینی که در بالا به آن اشاره گردید با بررسی‌های فراوانی که صورت گرفت مشخص شد که در آن شرایط زمانی، تنها منطقه‌ای که امکان به کارگیری تمام استعدادها و توانایی‌های قوای رزمی ایران علیه ضعف‌های دشمن برای رسیدن به یک هدف مهم، وجود دارد و از نظر نظامی در دسترس طرح ریزی می‌باشد، با توجه به نکات ذیل، منطقه مثلث فاو است.

حساسیت نسبتاً کم دشمن نسبت به این منطقه و غافلگیر بودن منطقی نسبت به آن

ارتش بعثی با دیدگاه کلاسیک خود، تصور یک عملیات گسترده و مهم از سوی قوای ایران با عبور از مانع اروندرود را در این منطقه نداشت. فرماندهان یگانه‌های مستقر دشمن در این ناحیه، حداکثر احتمال یک تک نفوذی و یا انجام یک عملیات محدود را از سوی رزمندگان اسلام در این منطقه می‌دادند. آنها تصور می‌کردند که در این صورت، پس از انجام یک عملیات محدود و تهاجم کم اهمیت و گرفتن یک سرپل کوچک، دوباره قوای ایرانی به مواضع خود باز می‌گردند.

در یکی از اسناد به دست آمده پس از تصرف محل قرارگاه لشکر ۲۶ ارتش بعثی در جریان عملیات والفجر ۸، نامه‌ای از فرمانده تیپ ۱۱۱ به فرمانده سپاه هفتم ارتش عراق مشاهده شد که در آن فرمانده تیپ در گزارش خود نوشته بود که ۴۰۰ دستگاه لودر، بولدزر و کامیون ایرانی در حال انجام فعالیت‌های مهندسی در میان نخلستان‌های اطراف اروندرود هستند. او با ذکر قرائن و شواهدی که از مشاهده فعالیت‌های گوناگون رزمندگان اسلام جمع بندی کرده بود به این نتیجه رسیده بود که ایرانی‌ها می‌خواهند در اینجا عملیات نمایند ولی ماهر عبدالرشید فرمانده سپاه هفتم در جواب

بود.

عدم وجود عمق دفاعی مناسب در خطوط دشمن به دلیل غیر ممکن بودن ایجاد رده های مختلف پدافندی به خاطر شرایط نامطلوب زمین و وجود نخلستان، نه‌رها و باتلاق های فراوان. وجود جناحین امن برای نیروی تک کننده پس از تصرف شبه جزیره فاو و محدود شدن دفاع از آن، پس از تصرف هدف مورد نظر فقط به یک جبهه و آن هم از سمت بصره و ام‌القصر وادار ساختن دشمن به جنگیدن در سرزمینی که ارتش بعثی، تمایل به درگیر شدن در آن را نداشت. از سویی دیگر انتخاب زمان عملیات در فصل زمستان می‌توانست، ضعف های این زمین را برای ارتش دشمن، فراوان تر نموده و در جریان نبرد، امکان استفاده مؤثر برای مانور زرهی را از قوای دشمن بگیرد.

روش های اعمال غافلگیری

برای پیروزی در هر نبردی غافلگیر کردن دشمن و فریب وی نسبت به منطقه و اهداف عملیات، یکی از اصول اساسی و عوامل مهم رسیدن به موفقیت است. به میزان اهمیت هر عملیات و نیز شرایط برتری دشمن، رعایت اصل غافلگیری می‌تواند کمک زیادی به رسیدن به نتایج مطلوب بنماید. همیشه باید به گونه ای برنامه ریزی کرد تا دشمن، هم در تشخیص مکانی که قرار است نبرد در آن صورت گیرد دچار غافلگیری گردد و هم از زمان وقوع آن اطلاع نیابد. بنابراین باید از تاکتیک ها و روش های عملیاتی جدیدی استفاده کرد تا دشمن نتواند از شیوه هایی که قرار است در درگیری از آن استفاده شود آگاهی یابد. بنابراین قرارگاه خاتم الانبیاء (ص) برای غافلگیر کردن دشمن اقدامات ذیل را انجام داد.

طرح ریزی عملیات فریب

از آنجا که قبلاً نبردهای خیبر و بدر در منطقه هورالهیوزه از سوی رزمندگان اسلام انجام شده بود لذا با تشکیل قرارگاهی به نام "قرارگاه عملیات فریب" به دشمن نشان داده شد که عملیات بزرگ بعدی قوای اسلام در این منطقه صورت خواهد گرفت. بدین منظور رفتارهای یگان های عملیاتی به گونه ای تنظیم شد که شواهد و قرائن تک، به دشمن نشان داده شود. بنابراین اقدامات زیر از سوی لشکرها و تیپ های سپاه، صورت گرفت.

الف - نقل و انتقال تجهیزات نظامی و نیروهای رزمنده در شرایط علنی و نیز استتار شده و ستون کشی های ظاهری و مکرر به خصوص چند روز قبل از آغاز عملیات والفجر ۸

ب - تقویت خطوط اول و استقرار نیروهای اطلاعات عملیات به منظور برخورد و دستگیری نیروهای نفوذی و اطلاعاتی دشمن

ج - استقرار سایت موشکی پدافند هوایی هاگ در منطقه عمومی هور که به مفهوم آمادگی قوای اسلام برای یک عملیات جدید است

د - اقدام به شناسایی مواضع دشمن و کسب اطلاعات از یگان های ارتش بعثی مستقر در این منطقه

ه - فرستادن فرماندهان یگان های خط شکن سپاه و نیز برخی از مسئولین اطلاعات عملیات قرارگاه های تاکتیکی به منطقه هور، تا توجه دشمن و نیز عناصر جاسوسی وی به حضور آن ها جلب شود. باید توجه داشت که یکی از راه های یافتن منطقه عملیاتی رزمندگان اسلام، کنترل دشمن در نقاطی بود که افراد فوق در آن تردد می کرده و فعال می گردیدند.

برنامه ریزی برای اجرای تک پشتیبانی

از آنجا که قرار بود همزمان با عملیات سپاه در منطقه فاو، ارتش جمهوری اسلامی ایران نیز در هر منطقه ای که توانایی دارد تا با لشکرها و تیپ های سازمانی خود به اجرای تک مستقل بپردازد، به طرح ریزی عملیات مورد نظر خود اقدام نماید، بنابراین تک در محور پاسگاه زید تا شلمچه و منطقه تنگه چزابه در منطقه مرزی غرب شهر بستان که در دستور کار ارتش قرار گرفته بود به عنوان تک پشتیبانی برای عملیات سپاه در فاو، محسوب می گردید. البته اجرای عملیات سپاه در فاو هم، نقش تک پشتیبانی برای عملیات ارتش را ایفا می کرد. قرار بر این بود تا هر یک از عملیات طرح ریزی شده از سوی ارتش و سپاه، که در منطقه خود موفق شد، به عنوان تلاش اصلی نبرد، قلمداد گردیده و محور بعدی به عنوان تک پشتیبانی محسوب شود. از آنجا که پیشروی در محور شلمچه به دلیل نزدیکی آن به شهر بصره برای دشمن بسیار خطرناک تلقی می شد، بنابراین چنانچه یگان های ارتش می توانستند خط مقدم دشمن در این ناحیه را به تصرف خود در آورند و حتی مقدار اندکی در آن پیشروی نمایند، این اقدام، باعث عدم جابجایی فوری واحدهای ارتش بعثی به سمت منطقه تلاش اصلی در فاو می گردید. البته، تک ارتش در محور شلمچه، قرین موفقیت لازم نگردید و علی رغم تلاش واحدهای در خط، پیشروی چندانی در این جبهه صورت نگرفت. لازم به ذکر است که تعدادی از گردان های واحدهای سپاه برای انجام تک در شلمچه در اختیار نیروی زمینی ارتش قرار گرفته بودند.

۳- طرح ریزی عملیات محدود و ایذایی

فرماندهی کل سپاه با به کارگیری بخشی از توان یگان هایی که در مرحله اول عملیات والفجر ۸ برای آنها مأموریتی پیش بینی

نشده بود در منطقه ام الخصب واقع در روبروی شهر خرمشهر و جزیره ام الرصاص و جزیره بوارین واقع در خاک عراق، عملیاتی را طراحی کرد تا یگان‌های دشمن در این منطقه را درگیر نگه داشته و از امکان اعزام فوری آن‌ها به منطقه اصلی عملیات در جبهه فاو جلوگیری نماید. این مأموریت به قرارگاه نجف که فرمانده و برخی از فرماندهان یگان‌های تحت امر وی در مورد امکان موفقیت عملیات والفجر ۸، ابهام داشتند، واگذار گردید. لازم به ذکر است که بلافاصله پس از آغاز عملیات در منطقه فاو، این یگان‌ها به آن ناحیه اعزام گردیدند. قرارگاه نجف اشرف با استعداد ۵۰۰۰۰ گاردان از رزمندگان سپاه انجام این مأموریت را بر عهده داشت که موفق شدند بخشی از دو جزیره هدف را تصرف نمایند. ولی با پیشروی تلاش اصلی در منطقه فاو، کل یگان‌های این قرارگاه پس از ۴۸ ساعت به منطقه عملیاتی والفجر ۸ منتقل و مأموریت دفاع در برابر پاتک‌های دشمن حول محور جاده استراتژیک را بر عهده گرفتند.

عملیات حفظ اطلاعات

از آنجا که بایستی آماده سازی منطقه تلاش اصلی عملیات که در فاصله ۴۵ کیلومتری جنوب شرقی آبادان قرار داشت برای دشمن پوشیده باقی بماند، لذا شدیدترین تدابیر حفاظت اطلاعات از منطقه خسرو آباد تا دهانه اروند رود از یک سو و از شبه جزیره آبادان تا رودخانه بهمنشیر از سوی دیگر، برنامه ریزی و به مرحله اجرا درآمد. بدین منظور اقدامات ذیل صورت گرفت:

الف - مردم ساکن در روستاهای داخل نخلستان‌های کنار اروند رود از خسرو آباد تا نهر قاسمیه و نیز ساکنین برخی از روستاهای کنار رودخانه بهمنشیر، به منظور جلوگیری از آسیب پذیری آنها به هنگام شروع عملیات والفجر ۸ و نیز احتمال شایع شدن عملیات ایران از سوی آنان به صورت ناخواسته، از روستاهایشان جابه جا و در مناطق امنی استقرار یافتند.

ب - واحدهای دژبانی در تمام مسیرهای ورود به منطقه مورد نظر، مستقر گردیده و در نقاط ایست و بازرسی از تردد یگان‌ها و رزمندگانی که حضورشان در این ناحیه ضروری نبود جلوگیری می کردند. البته عبور خودروهای مهندسی و یا تجهیزات جنگی و یا فرماندهان تاکتیکی فقط با کارت تردد ویژه امکان پذیر می بود. قبل از آن هم، کلیه فرماندهان قرارگاه‌ها و لشکرها و تیپ‌ها و سایر یگان‌های پشتیبان خدمات رزمی، توجیه شده بودند تا برای تردهای ضروری خود با استفاده از تاریکی شب و با چراغ خاموش و با کمترین سر و صدا به انجام مأموریت خویش بپردازند. لازم به ذکر است که با استفاده از این تدابیر، ظرف حدود سه ماه بزرگ‌ترین

عملیات مهندسی که در شرایط عادی به دو سال وقت نیاز داشت، برای آماده کردن شرایط عملیات در مناطق نزدیک به خط تماس، انجام گرفت. لازم به ذکر است که در این عملیات مهندسی صدها کمپرسی با انتقال شن از شمال استان خوزستان توسعه جاده‌های آنتنی در کنار نهرهای منشعب از اروند رود در ساحل خودی، انجام می دادند.

ج - به منظور استقرار تدریجی یگان‌های تک کننده و عدم ایجاد حساسیت در دشمن، یگان‌های مرزی ژاندارمری مستقر در کنار اروند رود با واحدهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ولی با همان شکل و شمایل و با همان سلاح‌ها، تعویض گردیدند و میزان آتش اجرا شده از سوی واحدهای ژاندارمری بر روی مواضع دشمن، از سوی یگان‌های سپاه، حفظ شد تا دشمن متوجه تغییر یگان‌ها در خط نگردد. برای مثال واحد‌های ژاندارمری دارای سلاح سازمانی ۳ بودند در حالی که رزمندگان سپاه از سلاح کلاشینکوف استفاده می کردند که در این منطقه آنها نیز از تفنگ ۳، استفاده کردند.

د - از شش ماه قبل از آغاز عملیات فقط سه نفر از هر یگان در جریان برنامه ریزی عملیات، در این منطقه قرار گرفتند که عبارت بودند از فرمانده، قائم مقام و مسئول اطلاعات عملیات هر یگان رزمی.

ه - اجازه افزایش فرکانس‌های ارتباط بیسیم بیش از آنچه که قبلاً در منطقه موجود بود به یگان‌های جدید داده نشد و آن‌ها برای ارتباطات خود فقط مجاز به استفاده از سیستم ارتباط باسیم که امکان شنود از سوی دشمن را نداشته باشد بودند.

حتی فرماندهان گردان‌های غواص در حین آغاز عملیات نیز از استفاده از بیسیم خودداری نموده و با خود تلفن‌های قورباغه‌ای را به همراه سیم مربوطه از اروند رود عبور داده و به ساحل دشمن بردند تا بتوانند وضعیت نیروهای خط شکن را به رده‌های بالای خود با اطمینان، گزارش دهند.

کنترل اطلاعاتی دشمن

به منظور مراقبت از شرایط دشمن و اطمینان از غافلگیر بودن وی، واحدهای اطلاعات عملیات قرارگاه‌ها با استفاده از دکل‌های بلند دیده بانی که در منطقه وجود داشت به طور مرتب، فعالیت‌های دشمن را تحت نظر قرار داده و تغییرات آرایشی و آمادگی وی را کنترل می کردند. از طرفی با در اختیار گرفتن عکس‌هوایی از منطقه فاو که توسط هواپیماهای RF۴ نیروی هوایی، صورت می گرفت امکان بررسی بیشتر بر روی وضعیت دشمن فراهم می

در آن زمان مهم ترین مسئله برای ختم جنگ، روشن شدن موضوع دولت آغاز کننده جنگ و کشور متجاوز برای افکار عمومی جهانی و نیز جامعه بین المللی بود. به همین منظور حضرت امام خمینی اصرار داشتند که باید مسئول و شروع کننده جنگ مشخص شود تا از این به بعد، مشروعیت و امکان تجاوز به ایران در ذهن همسایگان ایران و قدرت های بزرگ شکل نگیرد

موقعیت مکانی منطقه عملیات

زمین منطقه عملیات والفجر ۸، شامل شبه جزیره فاومی شد که بین رودخانه اروند واقع در جنوب استان خوزستان و دریای خلیج فارس و خور عبدالله در کنار مرز کشور کویت قرار گرفته است. این سرزمین تحت تأثیر جذر و مد آب خلیج فارس و رطوبت دائم حاصل از آن و نیز نهادهای منشعب از اروند رود قرار داشت. به همین دلیل قسمت عمده ای از زمین منطقه عملیات، باتلاقی، نمک زار و سست بود و در نتیجه برای تردد خودروها و نیز تانک ها و نفربرها و حرکت ستون های زرهی و نیز مانور یگان های پاتک کننده دشمن مناسب نبود. بخش دیگری از زمین منطقه عملیات، پوشیده از نخلستان و نهلهایی بود که نخل های موجود در کنار ساحل را آبیاری می کردند. بنابراین تردد خودروهای رزمی و زرهی منحصراً از طریق سه جاده اصلی آسفالتی که یکی جاده ساحلی رأس البیسه به ام القصر، و دیگری جاده بصره - فاو به نام البحار و دیگری جاده استراتژیک فاو است صورت می گرفت و سایر نقاط برای تردد خودروها و ادوات جنگی و حتی برای رفت و آمد نفرات پیاده، مناسب نبودند و امکان گسترش یگان های رزمی زیاد، به دلیل شرایط، وضعیت و عواض زمین، وجود نداشت.

از طرفی تراکم بیش از حد یگان های نظامی در این منطقه موجب آسیب پذیری آنها می گردید.

عمق آب رودخانه اروند رود، که از دریای خلیج فارس تأثیر می پذیرفت به طور متوسط به ۸ متر می رسید، به طوری که امکان کشتیرانی در آن را فراهم می آورد. لازم به ذکر است که کشتی های تا ۳۰ هزار تنی قبل از آغاز جنگ در اروند رود تردد می کردند ولی به دلیل بروز جنگ، سال ها بود که در این رودخانه کشتیرانی صورت

آمد. تمام اقدامات تاکتیکی دشمن به طور مرتب رسد می شد و میزان حجم آتش های وی بر روی نقشه و در یک منحنی ثبت می گردید تا تغییرات معنی دار آن از نظر هوشیاری فرماندهان دشمن مورد ارزیابی قرار گیرد.

پنج روز قبل از آغاز عملیات، اطراف قرارگاه مرکزی خاتم الانبیاء در کنار یکی از نهلهای درون نخلستان کنار اروند رود، از سوی هواپیماهای دشمن بمباران گردید. برخی از فرماندهان سپاه، این بمباران را ناشی از لو رفتن عملیات و به هم خوردن غافلگیری ارزیابی می کردند ولی با بررسی های بیشتر معلوم شد که هواپیماهای ارتش بعثی برای حمله به یک کشتی نفتکش در خلیج فارس که نفت صادراتی ایران را حمل می کرد اعزام شده بودند که در بازگشت از مأموریت، بمب های مصرف نشده را به طور اتفاقی در میان نخلستان های ایران رها کرده اند. چنانچه این کنترل اطلاعاتی وجود نداشت ممکن بود به اشتباه این اقدام دشمن، تفسیر غلط شده و باعث تأثیر بر روی عملیات گردد.

انتخاب منطقه غافلگیر کننده

دشمن امکان عملیات در منطقه مثلث فاو را از نظر منطق کلاسیک نظامی رد می کرد. اسناد به دست آمده پس از عملیات والفجر ۸ نشان می دهد که بخش های اطلاعاتی ارتش بعثی، با کمک اطلاعات دریافتی از ماهواره ها، عکس های هوایی و مشاهده فعالیت های ایران، به این نتیجه رسیده بودند که قرائن و شواهد یک تهاجم گسترده از سوی قوای ایران در منطقه فاو و رأس البیسه وجود دارد ولی فرماندهان نیروهای عملیاتی ارتش صدام با توجه به منطق نبرد، امکان عبور از رودخانه اروند رود و انجام یک تهاجم وسیع بدون داشتن پل های متعدد بر روی رودخانه اروند رود و نیز مشکل تدارک نیروهای تک کننده و نیز تداوم عملیات از سوی یگان های مهاجم را منتفی می دانستند و اجرای چنین عملیاتی را خودکشی بزرگ و یک اشتباه استراتژیک برای ایران، ارزیابی می کردند.

چند روز قبل از عملیات تعدادی از فرماندهان عالی رتبه از ستاد کل ارتش بعثی از منطقه فاو بازدید کرده و پس از مشاهده شرایط اروند رود، به این نتیجه رسیده بودند که مشکلات عبور از رودخانه اروند، آن چنان زیاد است که امکان یک تک گسترده از سوی ایرانیان در این منطقه متصور نیست.

بنابراین می توان اینگونه برداشت کرد که عامل اصلی غافلگیر شدن دشمن، عدم درک صحیح ستاد

ارتش بعثی از استراتژی ایران در آن زمان و نیز برنامه ریزی های گسترده سپاه برای انجام یک عملیات کاملاً موفق، بود.

نگرفته بود و چون لایروبی هم نشده بود، لذا تردد کشتی ها در آن، مستلزم آب نگاری جدیدی می بود ولی در عین حال برای عبور یک کس های سبک و بارج های باربری و نیز لنج های محلی به شرطی که ناخدای آنها آشنا به وضع رودخانه می بود، مشکلی ایجاد نمی کرد. عرض این رودخانه در منطقه مورد نظر برای عملیات، بین ۶۰۰ تا بیش از ۱۰۰۰ متر بود و پل زدن بر روی آن، شرایط ویژه ای را می طلبید. در ساحل رودخانه، پوششی از چولان (بوته های بلند) و نیزار وجود داشت. ارتفاع چولان ها به حداکثر ۱/۵ متر و ارتفاع نی ها به ۳ تا ۴ متر می رسید؛ به گونه ای که رزمندگان به راحتی می توانستند در میان آنها مخفی شوند. ولی همین امر از گسترش یگان های مانوری در فضای آنها، جلوگیری می کرد. همچنین، نخلستان های بزرگی در دو طرف ساحل اروند رود در سمت خودی و دشمن وجود داشت که عمق آن بین ۲ تا ۵ کیلومتر متغیر بود و زمین اطراف آن نخلستان ها نیز اغلب سست و نامناسب برای تردد واحد های رزمی بود. این نخلستان ها، زمین منطقه عملیات را به دو قسمت مجزا، استار شده و بدون پوشش، تقسیم می کرد و برای یگان های رزمی، محدودیت فراوانی را ایجاد می نمود.

پس به طور خلاصه وضعیت منطقه عملیات یا زمین درگیری مجموعه ای بود از عوارض طبیعی شامل

۱- سرزمین باتلاقی ۲- نمک زار ۳ - رودخانه ۴- نخلستان ۵- شهر ۶- روستا ۷- چولان ۸- جاده های آنتنی عمود بر اروند رود ۹- دریاچه نمک ۱۰- همجواری با دریا در خور عبدالله ۱۱- نهرهای متعدد متصل به اروند رود.

عوارض طبیعی فوق، سرزمین نسبتاً پیچیده ای را برای انجام یک تهاجم موفق ایجاد کرده بود که در ترکیب با عوارض مصنوعی ای که دشمن در ساحل دور اروند رود به وجود آورده بود موجب ابهام زیادی در برنامه ریزی برای آفند در این منطقه می گردید. ولی از آنجا که ارزش نظامی و سیاسی این منطقه برای رژیم بعثی عراق، فوق العاده مهم بود، بنابراین بایستی طراحان عملیات، عوارض فوق را به عنوان مشکلات طرح عملیاتی ملاحظه نموده و برای فائق شدن بر آنها راهکارهای مناسب تاکتیکی در نظر می گرفتند. بنابراین فرماندهی قرارگاه خاتم الانبیاء (ص) تصمیم گرفت تا یگان های شرکت کننده در این عملیات، نحوه عبور از رودخانه، چگونگی جنگیدن در نخلستان، باتلاق و شیوه درگیری های شهری را به رزمندگان خود، آموزش دهند.

وضعیت و شرایط کشور عراق در زمان عملیات والفجر ۸

۱- در این سال، دولت عراق، نیمی از تولید ناخالص داخلی

سالانه خود، یعنی در حدود ۱۴ میلیارد دلار را به خرید تسلیحات و جنگ افزارهای مختلف و همچنین فناوری ساخت سلاح های مورد نیاز اختصاص داد.

۲- در این سال برتری کامل نظامی ارتش بعثی برقوای ایران برقرار بوده است. استعداد نیروی هوایی آن کشور حدود ۶۰۰ فروند از انواع هواپیماهای بمب افکن و شکاری شامل انواع هواپیماهای توپولوف، انواع میگ های جنگنده ۲۱، ۲۳، ۲۵ و هواپیماهای جنگی سوخوی ۵ و ۲۲ و جنگنده بمب افکن های میراژ ۴۱ و هواپیماهای مخصوص حمل موشک های ضد سطحی به نام سوپراتاندار بود که از کشور فرانسه به همراه خلبان در اختیار گرفته بود. گفته می شود در آن زمان، استعداد عملیاتی نیروی هوایی عراق شش برابر نیروی هوایی ایران بوده است.

۳- در این سال کمک های مالی کشورهای عربی به عراق از جمله عربستان سعودی، امارات، کویت و ... کماکان ادامه داشته است و این کشورها از نظر سیاسی، اقتصادی، روانی و تبلیغاتی نیز به شدت از رژیم بعثی صدام پشتیبانی می کردند. رژیم هایی مانند مصر و اردن نیز از نظر سیاسی، تبلیغاتی و کمک های نظامی در کنار صدام بودند.

۴- در این سال حمایت کشورهای اروپایی از رژیم بعثی در زمینه صدور تسلیحات به این کشور افزایش یافت به طوری که فرانسه هواپیماهای میراژ ۴۱-۲۰۰۰، سوپراتاندار و بمب های لیزری و موشک های ضد کشتی اگزوسه و موشک های ضد رادار و نیز بالگردهای سوپر فرلون مجهز به موشک های اگزوسه برای پرواز بر فراز خلیج فارس به منظور ایجاد توانایی در ارتش بعثی برای حمله به پایانه های نفتی ایران و نیز کشتی های نفتکش را در اختیار این رژیم قرار داد. کشور آلمان نیز بر صدور فناوری ساخت سلاح های شیمیایی به رژیم صدام افزود. شوروی نیز کماکان تسلیحات پیشرفته خود از جمله انواع هواپیماها، بالگردها، تانک ها و نفربرها و موشک های زمین به زمین دور برد را در اختیار این رژیم قرار می داد. همچنین رژیم صدام توانسته بود از کشور اتریش توپخانه صحرایی با برد بیش از ۴۵ کیلومتر نیز دریافت کند.

۵- در این سال ارتش بعثی، تلاش می کرد که جنگ را در خلیج فارس و از طریق حمله به نفتکش ها و بنادر نفتی ایران از جمله با حمله به تأسیسات نفتی در جزیره خارک گسترش دهد. از طرفی سعی می کرد در جبهه های زمینی دارای آرایش دفاعی و نیز سیستم پدافندی قابل اعتمادی باشد و برای وارد کردن فشار روانی بر مردم ایران، به جنگ شهرها در مواقع خاصی ادامه دهد. در این سال ارتش

بعثی، توانایی حمله هوایی به شهرهای دورتر ایران را هم پیدا کرد و علاوه بر آن، مراکز اقتصادی ایران را نیز مورد حمله هوایی قرار می داد.

۶- همچنین در این سال استفاده از کمک های اطلاعاتی آمریکا برای کنترل تحرکات نظامی ایران بخصوص از طریق هواپیماهای جاسوسی آواکس مستقر در کشور عربستان سعودی افزایش یافت و آمریکا کمک های اعتباری فراوانی را تحت پوشش کمک های کشاورزی در اختیار رژیم صدام حسین قرار می داد.

استعداد ارتش بعثی عراق

در هنگام وقوع عملیات والفجر ۸، استعداد و توان رزمی کل ارتش بعثی در همه جبهه ها و در سراسر مرزهای ایران و عراق عبارت بود از:

- ۱- ۵ لشکر زرهی شامل لشکرهای ۳، ۶، ۱۰، ۱۲ و ۱۷
- ۲- ۳ تیپ مستقل زرهی شامل تیپ های ۱۰، ۱ و ۲ گارد ریاست جمهوری
- ۳- ۲ لشکر مکانیزه شامل لشکرهای ۱ و ۵ و نیز ۳ تیپ مکانیزه مستقل
- ۴- ۵ لشکر پیاده سازمانی شامل لشکرهای ۲، ۴، ۷، ۸ و ۱۱
- ۵- ۷۰ تیپ مستقل پیاده از نیروهای احتیاط
- ۶- ۱۵ لشکر پیاده که همگی پس از شروع جنگ تحمیلی، سازماندهی شده و شامل لشکرهای ۱۴، ۱۵، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۱ و ۳۵ می شدند.
- در مجموع ارتش بعثی عراق دارای نزدیک به ۶۰۰۰ تانک و نفربر، ۱۲۰ گردان توپخانه یعنی در حدود ۲۵۰۰ عراده انواع توپخانه صحرایی و توپخانه پدافند هوایی و دارای ۵۵۰ گردان پیاده بود. ارتش این کشور با قدرت خودروهای ترابری خود، در هر زمان قادر به جابجایی ۳ لشکر پیاده در هر نقطه جبهه بود و در عرض ۲۴ ساعت می توانست یک تیپ پیاده را از جبهه ای به جبهه دیگر جابجا و منتقل نماید و ظرف ۷۲ ساعت می توانست یک تیپ زرهی را از دورترین نقطه به جبهه مورد نظر انتقال دهد.
- در این زمان ارتش بعثی توانایی بمباران مداوم جبهه های جنگ را در مدت یک ماه و بدون وقفه در اختیار داشت. در این شرایط و در هر زمان، این ارتش قادر بود تا ۴۰ گردان توپخانه را در یک نقطه متمرکز کرده و در مقابل عملیات آفندی یگان های خودی با استعداد ۱۰۰ گردان، می توانست ۳۰۰ گردان را از سایر جبهه ها آزاد و در مقابل نیروهای تک کننده، آرایش و گسترش دهد.
- در آن شرایط از مجموع استعداد فوق ۳۶۰ گردان پیاده،

۶۸ گردان زرهی و مکانیزه در خطوط مقدم جبهه ها استقرار داشتند که با ۹۰ گردان توپخانه صحرایی پشتیبانی می شدند. بنابراین ارتش بعثی قادر بود که در مقابل تهاجم قوای ایران با ۱۸۰ گردان پیاده و ۵۲ گردان زرهی و مکانیزه به عنوان واحدهای احتیاط، پاتک های مستمر انجام دهد. در آن زمان مجموع استعداد سپاه پاسداران انقلاب اسلامی حدود ۱۲ لشکر بود که می توانست با ۱۰۰ گردان آزاد به عملیات در هر نقطه ای، مبادرت ورزد.

استعداد دشمن در منطقه عملیاتی

منطقه عملیاتی والفجر ۸ در حوزه استحفاظی سپاه هفتم ارتش بعثی، قرار داشت. مسئولیت این سپاه از منطقه ابوالخصیب در جنوب شهر بصره تا رأس البیشه در دهانه اروند رود تعیین شده بود و قرارگاه تاکتیکی آن نیز در شهرک ابوالخصیب قرار داشت. سپاه هفتم، طول خط پدافندی اروند رود را با دو لشکر ۱۵ و ۲۶ پیاده و یگان هایی از نیروی ساحلی ارتش بعثی پوشانده بود.

لشکر ۱۵ پیاده با به کارگیری تیپ های ۸، ۱۰۴، ۴۰۱، ۴۳۶ و ۴۳۹ پیاده، دو گردان کماندویی،

پنج گردان تانک و نفربر، پنج گردان جیش الشعبی و با پشتیبانی آتش گردان های ۱۵ و ۲۰ توپخانه صحرایی، از ابوالخصیب تا جنوب سیبه -مقابل پالایشگاه آبادان -گسترش داشته و آرایش گرفته بود.

لشکر ۲۶ پیاده نیز با به کارگیری تیپ های ۱۰۷، ۱۱۳، ۱۱۰ و ۱۱۱ پیاده، ناوتیپ های ۷ و ۷۲

دریایی، گردان ۲۲ دفاع الواجبات، دو گردان کماندو، دو گردان تانک و نفربر، چهار گردان جیش الشعبی و با کمک آتش پشتیبانی گردان های ۲۲، ۹۴، ۷۹، ۳۳، ۶۳۲ توپخانه صحرایی، از جنوب زیادیه تا رأس البیشه مستقر بود.

با شروع عملیات والفجر ۸، لشکرهای زیر نیز به منظور تقویت یگان هایی در خط دشمن و همچنین

انجام پاتک های فوری، وارد منطقه درگیری شدند.

لشکرهای ۱۰، ۱۲، ۶ و ۳ زرهی

لشکرهای ۲، ۱۱، ۴، ۸، ۷، ۱۷، ۱۹ و ۱۸ پیاده

لشکرهای ۵ و ۱۰ مکانیزه

تیپ های دفاع ساحلی

لشکرهای گارد ریاست جمهوری

در مجموع، یگان هایی که از قبل و حین عملیات در جبهه فاو حضور یافتند، بر حسب تیپ و یا گردان مستقل به قرار ذیل می باشد.

الف) پیاده

تیپ های ۴۱۴، ۲۹، ۷۰۲، ۷۰۴، ۴۴۲، ۵۰۲، ۱۱۱، ۱۱۰، ۱۰۴، ۴۷، ۵۰۱، ۴۱۹، ۴۸، ۳۹، ۲۲، ۲۳، ۲

۶۰۲، ۶۰۳، ۷۰۳، ۹۶، ۹۵، ۱۰۸، ۴۲۱، ۴۲۴ و ۵

ب) پیاده ساحلی

تیپ های ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۳

ج) زرهی

تیپ های ۳۰، ۱۶، ۳۴، ۴۲، ۲۶ و گردان های تانک ۱۷ تموز،

الرافدین، ذوالنورین و گردان ۴۳ از لشکر ۵

د) مکانیزه

تیپ های ۲۵، ۲۰، ۱۵، ۸ و ۲۴

ه) نیروی مخصوص

تیپ های ۶۵، ۶۶، ۶۸

و) گارد ریاست جمهوری

تیپ های ۱ مکانیزه، ۲ کماندو، ۳ نیروی مخصوص، ۴ مکانیزه

و ۱۰ زرهی و یک گردان کماندویی

ز) کماندو

تیپ های کماندویی سپاه های ۳، ۴، ۶، ۷، تیپ های ۱۷۳ از

لشکر ۱۷، گردان حطین، گردان ۵ از لشکر ۲۶، گردان کماندویی

لشکر ۱۵

ح) جیش الشعبی

شش قاطع جیش الشعبی تحت امر لشکر ۲۶

جیش الشعبی به یگان هایی گفته می شد که از مردم عادی

تشکیل شده و سازمان نسبتاً ضعیفی داشته و افراد آن از آموزش

های کافی برخوردار نبودند. این واحدها به عنوان پیش مرگ

لشکرهای ورزیده ارتش بعثی عمل می کرده و برای کند کردن

حرکت پیشروی رزمندگان اسلام، تا رسیدن یگان های اصلی

دشمن، از آن ها استفاده می شد.

راهبرد نظامی دشمن

راهبرد نظامی دشمن در هنگام انجام عملیات والفجر ۸ برای

ادامه جنگ در سرتاسر جبهه های نبرد، عبارت بود از :

راهبرد دفاع مطلق در جبهه ها، به منظور از دست ندادن

سرزمین و مستحکم سازی خطوط اول دفاعی با کمک اقدامات و

فعالیت های شدید مهندسی و مسلح کردن زمین جبهه با انواع موانع

و میادین مین و نیز تک های محدود به مواضع قوای ایران

فرسایشی کردن و طولانی نمودن جنگ و خسته کردن ایران،

با نپذیرفتن شرایط جمهوری اسلامی ایران

گسترش دامنه جنگ به منطقه خلیج فارس و باز کردن جبهه

دریا به روی ایران و حمله به نفتکش ها و پایانه های نفتی ایران به

منظور قطع یا کاهش درآمدهای نفتی کشور و ایجاد فشار اقتصادی

بر مردم

توسعه دامنه جنگ به عمق کشور ایران از طریق جنگ شهرها

و حمله مستمر هوایی به مراکز اقتصادی کشور با کمک هواپیماهای

دور پرواز دریافتی از کشورهای شوروی و فرانسه و نیز موشک های

زمین به زمین با برد بلند

۵- استفاده گسترده از انواع سلاح های شیمیایی در جبهه های

جنگ و بخصوص در مقابل هرگونه تهاجم و پیشروی نیروهای

ایرانی

۶- استفاده از سازمان منافقین برای اجرای عملیات جاسوسی

و جمع آوری اطلاعات از جبهه های ایران و آماده کردن ارتش این

سازمان برای انجام عملیات تهاجمی علیه مواضع رزمندگان اسلام

۷- درگیر نگه داشتن بخشی از توان رزمی جمهوری اسلامی

ایران در مناطق شمال غرب کشور از طریق گروه های مسلح

دموکرات و کومله در درگیری های داخلی

سازمان رزم خودی

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با تشکیل قرارگاه تاکتیکی خاتم

الانبیا(ص) هدایت و اجرای عملیات والفجر ۸ را با دو قرارگاه

عملیاتی کربلا و نوح بر عهده داشت. پاسگاه تاکتیکی قرارگاه

مرکزی خاتم الانبیاء با فاصله ۱۷۰۰ متری از خط مقدم و در بین

نخلستان ها در پشت اروند رود احداث گردید تا بتواند از نزدیک،

هدایت عملیات را بر عهده گیرد. این برای اولین بار بود که قرارگاه

مرکزی عملیات در نزدیک ترین نقطه به خط اول جبهه و زیر برد

آتش های خمپاره دشمن، احداث می گردید. شرایط ویژه این

عملیات موجب شده بود که فرماندهی کل سپاه، قرارگاه تاکتیکی

خود را در بین رزمندگان آماده برای تک، و در نزدیک ترین مکان به

وادار ساختن دشمن به جنگیدن در سرزمینی

که ارتش بعثی، تمایل به درگیر شدن در آن را

نداشت. از سویی دیگر انتخاب زمان عملیات

در فصل زمستان می توانست، ضعف های این

زمین را برای ارتش دشمن، فراوان تر نموده و

در جریان نبرد، امکان استفاده مؤثر برای

مانور زرهی را از قوای دشمن بگیرد.

خط تماس با دشمن، برپا نماید.

پس از تصرف منطقه فاو و منتفی شدن مأموریت قرارگاه‌های نجف در جزایر ام الرصاص و بوارین، این قرارگاه نیز به قرارگاه‌های کربلا و نوح برای مقابله با پاتک‌های دشمن به آن‌ها پیوست.

مأموریت قرارگاه کربلا

این قرارگاه فرماندهی محور شمالی جبهه عملیات و مأموریت تصرف شهر بندری فاو را بر عهده داشت و می‌بایستی به ایجاد خط دفاعی از ارون رود تا دریاچه نمک پس از تصرف منطقه بپردازد.

مأموریت قرارگاه نوح

این قرارگاه، فرماندهی محور جنوبی جبهه عملیات و تصرف سایت‌های موشکی ساحل به دریا و نیز تصرف منطقه رأس البیشه و تأمین جاده ساحلی ام القصر و ساحل خور عبدالله را بر عهده داشت. از سوی دیگر این قرارگاه مأموریت پدافند در مقابل حمله احتمالی دشمن از طریق دریا و نیز انجام پشتیبانی عملیات با کمک شناورهای سنگین را پذیرفته بود. پس از انجام مأموریت فوق نیز، این قرارگاه می‌بایستی خط دفاعی خود را در اطراف محور جاده فاو - ام القصر تا دریاچه نمک تشکیل داده و در برابر پاتک‌های دشمن از این سو، پدافند نماید.

قرارگاه‌های فرعی

همچنین، قرارگاه‌های دیگری با مأموریت‌های جداگانه به شرح ذیل تشکیل شده بودند.

۱- قرارگاه یونس ۱، تحت امر قرارگاه نوح و با شرکت ناو تیپ کوثر که مأموریت حمله به اسکله الامیه را بر عهده داشت.

۲- قرارگاه یونس ۲، قرارگاه عملیاتی نیروی دریایی ارتش که تحت امر قرارگاه خاتم النبیه بود و مأموریت حمله به اسکله البکر را بر عهده داشت ولی عملاً این قرارگاه، فعال نشد تا بتواند اقدامی انجام دهد.

۳- قرارگاه رعد، قرارگاه عملیاتی نیروی هوایی ارتش که مأموریت پشتیبانی هوایی و پدافند هوایی منطقه عملیاتی را بر عهده داشت و با استقرار یک سایت موشکی ضد هوایی هاگ، در منطقه فعالیت می‌کرد. این قرارگاه توانست در طول مدت عملیات، تعداد زیادی از هواپیماهای دشمن را سرنگون نماید. تنها در روز اول عملیات، این سایت موشکی ۱۲ فروود موشک به سمت اهداف هوایی، پرتاب نمود. فرماندهی این قرارگاه را شهید خلبان عباس بابایی معاون عملیاتی نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران بر عهده داشت.

۴- قرارگاه شهید سلیمان خاطر، قرارگاه عملیاتی هوانیروز که

مأموریت تشکیل تیم‌های آتش با بالگردهای کبری، تخلیه مجروح با بالگردهای ۲۱۴ و نیز جابجایی تعدادی از نیروها را بر عهده داشت.

ملاحظات مهم طراحی عملیات

با توجه به آنکه عملیات والفجر ۸ از سوی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی برنامه ریزی می‌شد و ارتش جمهوری اسلامی ایران در طرح ریزی آن نقشی نداشت بنابراین برای انتخاب منطقه عملیات و نیز تاکتیک‌های مناسب برای اجرای طرح عملیات، نکاتی، مد نظر فرماندهان سپاه

پاسداران انقلاب اسلامی قرار داشت که به شرح زیر است.

۱- برنامه ریزی برای انجام عملیات در منطقه ای صورت گیرد که بتوان، با استفاده از توانایی‌ها و نقاط قوت یگان‌های خودی به نقاط ضعف توان رزمی ارتش بعثی حمله کرد.

۲- انجام عملیات در منطقه ای صورت گیرد که از آزادی عمل کامل برای اجرای مانور از سوی یگان‌های زرهی و مکانیزه دشمن کاسته شود. بدین منظور منطقه عملیاتی انتخاب شده می‌بایستی از عوارض طبیعی و مصنوعی مناسب برخوردار باشد.

۳- عملیات در منطقه ای صورت گیرد که موفقیت حاصل از آن، موجب فعال شدن فضای جبهه‌های جنگ گردد و در نتیجه رکود و انفعال در جبهه‌های نبرد، جای خود را به نشاط و استمرار فشارها بر قوای دشمن بدهد و ادامه تهاجمات علیه دشمن، امکان خروج واحدهای وی را از لاک دفاعی، ندهد.

۴- عملیات در منطقه ای صورت گیرد که با توجه به تجهیزات و تسلیحات موجود در داخل کشور و یا آنچه امکان ساخت آن در کارخانجات صنعتی کشور وجود دارد، قابل انجام باشد. علاوه بر این طرح ریزی هم به گونه ای صورت گیرد که بتوان از موفقیت و پیروزی در نبرد اطمینان حاصل کرد. لازم به ذکر است که طرح عملیات هم می‌بایستی مبتنی بر توان رزمی یگان‌های موجود سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، برنامه ریزی گردد.

۵- عملیات در منطقه ای صورت گیرد که از عوارض طبیعی زمین منطقه، بتوان در افزایش توان رزمی نیروهای خودی بهره کافی برد، یعنی زمین برای جنگیدن و پاتک یگان‌های دشمن نامناسب و برای مانور یگان‌های خودی مناسب باشد.

۶- منطقه ای برای جنگیدن انتخاب شود که بتوان حتی الامکان، بلافاصله پشت یک عارضه طبیعی مانند رودخانه یا عارضه‌ای مصنوعی مانند دریاچه نمک، پدافند نمود تا دشمن نتواند به راحتی و با سهولت علیه یگان‌های خودی پاتک کند. حسن

منطقه فاو این بود که پس از تصرف جناحین آن که رودخانه ارونند و خور عبدالله است بلافاصله فقط از یک سو می بایست در مقابل دشمن به پدافند پرداخت و در این حالت با استفاده از ماشین آلات مهندسی، امکان تشکیل خطوط دفاعی نسبتاً مناسب میسر می شد.

۷- به دلیل عدم امکان اجرای آتش تهیه سنگین از سوی گروه های توپخانه خودی و نیز عدم

امکان استفاده وسیع از بمب باران هوایی و همچنین نداشتن یگان های مانوری زرهی کافی برای شکستن خطوط مستحکم دشمن و با توجه به برتری ارتش بعثی در این زمینه ها، جنگ فقط با استفاده از رزمندگان پیاده شهادت طلب برای شکستن خط اول دشمن و نیز با استفاده از غافلگیر کردن ارتش بعثی و با بهره گیری از تاریکی شب انجام شود.

۸- اجرای عملیات در سرزمینی صورت گیرد که دشمن نتواند از همه آتش های خود به طور موثر علیه یگان های خودی، استفاده کند و توان وی در آن منطقه محدودتر باشد.

پس در واقع می توان اینگونه جمع بندی کرد که انتخاب منطقه فاو برای عملیات، دشمن را مجبور ساخت در ناحیه ای که تمایلی به جنگ در آن نداشت، درگیر شود و برای مدت زیادی ابتکار عمل در اختیار رزمندگان اسلام قرار گیرد.

نکات مورد توجه در طرح ریزی عملیات

در برنامه ریزی مانور عملیات، توجه به دو عامل به طور قابل ملاحظه ای در طرح ریزی نبرد والفجر ۸، موثر بود.

تجارب عملیات خیبر و بدر

این دو عملیات که در منطقه هور العظیم در سال های ۱۳۶۲ و ۱۳۶۳ انجام شد نشان داد که اگر مشکلات مربوط به پشتیبانی رزمی و پشتیبانی خدمات رزمی حل نشود و تدارک لازم از برنامه عملیات صورت نگیرد، تمام دستاوردهای عملیات مورد تهدید جدی قرار می گیرد. بنابراین استفاده از انواع پل و نیز بهره گیری از انواع شناورهای تدارکاتی و همچنین امکان استفاده از آتش موثر توپخانه بایستی در اولویت برنامه ریزی ها قرار گیرد و تا اطمینان از تأمین آنها، بایستی اجرای عملیات آغاز شود. از سویی دیگر نبایستی روی امکاناتی مانند بالگرد که نمی تواند به اندازه کافی در اختیار قرار گیرد در طرح ریزی عملیات، حساب کرد.

پیچیدگی ها و ویژگی های خاص عملیات والفجر ۸

به دلیل سختی ها و دشواری های عملیات خیبر و بدر که نوعی عملیات آبی - خاکی تلقی می شدند و در نهایت همه اهداف طرح

ریزی شده برای آن ها، در حین اجرای عملیات، تحقق نیافت، بنابراین برخی از فرماندهان ارشد سپاه از جمله تعدادی از فرماندهان لشگرهای خط شکن مثل لشکرهای امام حسین و نجف اشرف درباره پشتیبانی و چگونگی تدارک این عملیات، تردید داشته و از موفقیت آن ناامید بودند به گونه ای که فرمانده کل سپاه نتوانست برای این فرماندهان و این یگان ها، مأموریت موثری را در مرحله اول عملیات والفجر ۸ پیش بینی و تعیین نماید. البته آنها در مراحل بعدی عملیات فعالانه شرکت داشتند.

فرماندهان ارتش نیز در بازدیدی که از این منطقه، قبل از آغاز عملیات داشتند به این نتیجه رسیدند که انجام این عملیات امکان پذیر نیست و آن را یک طرح ناشدنی می دانستند.

اگر سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، تجربه گرانبهای دو عملیات خیبر و بدر در هورالهیوز را به همراه خود نداشت، قطعاً طرح ریزی و اجرای عملیات والفجر ۸ با مشکلات جدی روبرو می شد.

مشکلات برنامه ریزی برای عملیات

در طرح ریزی مانور این عملیات چند مسئله حائز اهمیت بود که عبارتند از:

عبور از رودخانه عریض ارونند مهم ترین مرحله این عملیات بود. ارونند رود بزرگ ترین رودخانه ایران است. آب چهار رودخانه کارون، کرخه، دجله و فرات از طریق این رودخانه به خلیج فارس می ریزد و آب خلیج فارس نیز به هنگام مدّ در این رودخانه جریان می یابد. در واقع طبیعت این رودخانه، هم مانند یک خور است و هم مثل سایر رودخانه ها، آب شیرین در آن جریان دارد. آگاهی از وضعیت خاص ارونند رود مثل جذر و مد و جریان های مختلف درون رودخانه در نوبت های خاص هفته، ساعت، شب و روز که موجب ایجاد چهار وضعیت مختلف می گردید، در برنامه ریزی برای عبور نیروهای خط شکن بسیار حیاتی بود. بنابراین در طراحی و برنامه ریزی عملیات جهت عبور غواص های خط شکن از این رودخانه عریض، می بایستی این شرایط مدنظر قرار می گرفت و بخصوص به فاصله زمانی بین جذر و مد که بیش از ۴ ساعت به طول می انجامید توجه می شد. حدود ۲۵۰۰ غواص از یگان های خط شکن می بایستی برای رسیدن به خط دفاعی اول دشمن با رعایت غافلگیری کامل، در شرایط آب مد، از رودخانه عبور می کردند تا به نزدیک ترین نقطه از سنگرهای خط اول دشمن برسند. اگر زمان شروع عملیات به خوبی تعیین نمی شد و عبور غواص ها با شرایط جذر رودخانه مواجه می شد می بایستی نیروهای خط شکن حدود ۱۰۰ الی ۲۰۰ متر را به

صورت سینه خیز از میان باتلاق ها و موانع موجود در آن ها، عبور نمایند که در این صورت شکستن خط مقدم دشمن و نیز موفقیت عملیات، با ابهام مواجه می شد.

عملیات عبور از موانع مصنوعی و شکستن خط اول دشمن و پاکسازی سر پل به دست آمده و توسعه آن به منظور ادامه عملیات. مرحله بندی عملیات و وارد کردن عمده قوا برای رسیدن به اهداف مورد نظر که نیاز به انواع قایق و واحدهای شناوری کافی و مطمئن داشت.

توسعه در عمق و استفاده از موفقیت به منظور تثبیت اهداف به دست آمده و گسترش منطقه نبرد.

پدافند و مقابله با پاتک های تعجیلی و با فرصت دشمن برای حفظ منطقه تصرف شده.

با توجه به مشکلات مربوط به انتقال انواع ماشین آلات مهندسی همزمان با عبور عمده قوا، امکان احداث خاکریزهای مناسب برای ایجاد خط دفاعی در مقابل دشمن از اولویت ویژه ای برخوردار بود.

برنامه ریزی برای عدم ورود به شهر فاو و دور زدن این شهر به منظور عدم آسیب دیدن غیر نظامیانی که احتمالاً در شهر وجود داشتند. البته پس از تصرف شهر مشخص شد که به جز نظامیان بعضی، کسی در آنجا حضور ندارد.

استفاده از یگان هایی که قبلاً کمتر در خط شکنی های عملیات های گذشته حضور داشته اند به دلیل لزوم وارد نکردن فرماندهانی که اندکی ابهام در مورد موفقیت این عملیات داشتند. انجام عملیات در شب با توجه به این که شفافیت آب رودخانه اروند، امکان دیده شدن غواص هایی که در سطح آب حرکت می کردند را فراهم می آورد. از سوی دیگر دشمن گاهی اوقات از نورافکن هم برای مشاهده سطح رودخانه به خصوص در ناحیه اسکله فاو استفاده می کرد.

نیاز به آماده کردن عقبه یگان ها در نخلستان های اطراف بهمنشیر و نیز فضای مناسب برای تمرکز نیروها قبل از آغاز تک در میان نخلستان های اطراف اروند رود و ایجاد اسکله ها و حوضچه های نگهداری قایق های انتقال عمده قوا.

از آنجا که در مجموع، برای عبور ۱۵ لشکر از سپاه پاسداران انقلاب اسلامی یعنی در حدود ۱۵۰ هزار رزمنده برای اجرای عملیات، برنامه ریزی شده بود می بایستی پل های شناور زیادی نیز برای پشتیبانی این نیروها احداث می گردید. معمولاً در این نوع عملیات ها بایستی به ازای هر لشکر یک پل در نظر گرفت تا بتوان

از پشتیبانی و تدارک واحدهای هر لشکر، مطمئن بود. برای درک شرایط و حالت های مختلف اروند رود، ماه ها کار فشرده اطلاعاتی بر روی این موضوع، صورت گرفت و با جمع بندی اطلاعات موجود در تاریخچه این رودخانه و نیز شرایط جوی منطقه خسروآباد و فاو، طی ۲۰ سال گذشته قبل از عملیات که از اداره هواشناسی خوزستان گرفته شد وضعیت این رودخانه، برای طرح ریزی عملیات والفجر ۸، مورد مطالعه قرار گرفت.

برای اجرای عملیات عبور غواص ها از رودخانه، آموزش ها و تمرین های زیادی در کنارهای رودخانه های مشابه مانند بهمنشیر و کارون انجام شد تا شرایط روحی و جسمانی نیروهای عمل کننده به حد مطلوب برسد. این عملیات، اوج خطر پذیری نیروهای رزمنده را به نمایش گذاشت. در این باره، یکی از نگرانی های اصلی طراحان عملیات، تأثیر جریان آب بر حرکت غواص ها در حین عبور از رودخانه و دور شدن آنها از هدف معین واگذار شده به آنها، بود. علت استفاده از لباس غواصی نه فقط برای حرکت در زیر آب بلکه برای سرعت بخشیدن به حرکت رزمندگان خط شکن در داخل رودخانه با استفاده از فین های غواصی و نیز ایجاد حداقل گرما برای نیروها که در فصل زمستان بایستی از رودخانه عبور می کردند بود تا توان جسمانی آنها پس از عبور از رودخانه برای جنگیدن با دشمن، کاهش نیابد.

مرحله بندی عملیات

برای مرحله بندی عملیات، پی بردن به نحوه مناسب عبور از رودخانه، چگونگی شکستن خط اول دشمن و گرفتن سر پل مناسب و چگونگی هوشیاری دشمن و شیوه گسترش یگان های در خط، قطعاً نیازمند حضور اطلاعاتی در غرب اروند رود و شناخت بیشتری از واکنش های دشمن داشت. اما با توجه به تهیه عکس های هوایی، نقشه های نظامی و اطلاعات به دست آمده از زمین مورد نظر، مرحله بندی عملیات به گونه ای مناسب طرح ریزی شد و چهار مرحله برای این عملیات مشخص گردید.

عبور از رودخانه اروند و شکستن خط اول دشمن و پاکسازی سر پل به دست آمده از عناصر دشمن با کمک نیروهای ویژه غواص. این دومین تجربه رزمندگان اسلام در عبور از رودخانه بود. تجربه اول عبور از رودخانه کارون در زمان عملیات بیت المقدس برای فتح خرمشهر بود ولی در آن زمان نه در ساحل دور رودخانه مواعی وجود داشت و نه خط دفاعی دشمن چسبیده به رودخانه بود.

تصرف شهر بندری فاو، رسیدن به خور عبدالله و استقرار در

منطقه مثلثی شکل شمال شهر فاو و همچنین استقرار در پایگاه دوم موشکی در شمال غربی شهر.

پیشروی یگان‌های خط شکن و دنبال پشتیبان تا ابتدای کارخانه نمک و تشکیل خط دفاعی به موازات این منطقه از ساحل تا خور عبدالله.

رسیدن به زمین‌های انتهایی کارخانه نمک و کانال انتهایی آن، واقع در جاده ام‌القصر تا ساحل رودخانه اروند.

مأموریت مرحله اول به عهده لشکرهای ۷ ولی عصر (عج)، ۵ نصر، ۴۱ ثارالله (ع)، ۱۹ فجر، ۳۱ عاشورا،

۲۵ کربلا، ۱۴ امام حسین (ع)، و تیپ‌های ۴۴ قمر بنی هاشم (ع) و ۳۳ المهدی (عج) بود.

در مرحله دوم، لشکرهای ۲۷ محمد رسول‌الله (ص)، ۱۷ علی ابن ابیطالب (ع) و در مرحله سوم، لشکرهای ۸ نجف و ۳۱ عاشورا برای اجرای طرح مانور انتخاب شدند. در مرحله چهارم نیز همه یگان‌ها برای انجام عملیات و مقابله با پاتک‌های دشمن مد نظر بودند.

در خصوص توسعه عملیات در عمق، باید به این نکته توجه داشت که در نبردهای بزرگی که پس از فتح خرمشهر انجام شد، همواره میان عمق بخشیدن به عملیات و توان موجود از یک سو، و هماهنگی پیشروی با پشتیبانی عملیات از لحاظ مهندسی و آتش و لجستیک و... از سوی دیگر، تعارض وجود داشته است. در این عملیات توسعه در عمق و استمرار عملیات از شرایط حفظ موفقیت‌های به دست آمده بود که با استفاده از شکل زمین انجام شد. البته اگر توان پیشروی برای رسیدن تا منطقه ام‌القصر در اختیار بود شرایط جبهه‌ها دچار تحول اساسی تری می‌گردید و شرایط برای تسلیم سریعتر دشمن، فراهم می‌شد.

سیر تکمیل طرح ریزی و اجرای عملیات

پس از این که برای مسئولین کشور مشخص شد که عملیات بزرگ آن سال، در منطقه فاو باید صورت گیرد. بنابراین طرح ریزی مانور این عملیات با دقت زیادی انجام گرفت و سازمان رزم مناسب، انتخاب گردید و جزئیات مانور یگان‌ها به تصویب رسید.

برای اجرای این عملیات ۱۵۰ گردان پیاده برآورد شده بود ولیکن در نهایت عملیات با ۹۰ گردان انجام شد و امکان تأمین ۶۰ گردان باقی مانده فراهم نگردید.

کار شناسایی منطقه عملیات از شش ماه قبل از اجرای آن از سوی واحد‌های اطلاعات عملیات قرارگاه‌های مربوطه شروع شد. یگان‌های خط شکن نیز به مدت حدود سه ماه به کار کسب

اطلاعات در حوزه مأموریت خود از شرایط و وضعیت دشمن بودند. آنها در این مدت توانستند علاوه بر مطالعه بر روی چگونگی عبور نیروهایشان از اروندرود، نحوه آرایش دشمن را بخصوص در خط اول مشخص نمایند و تمام نوع سلاح‌ها و انواع سنگرها و آرایش موانع و نیز پشت مواضع خط اول دشمن را محدوده منطقه خود، شناسایی نمایند. همچنین در این مدت توانستند به چگونگی نحوه عبور غواص‌ها از اروند رود کاملاً مسلط شوند. آنگاه با مشورت با فرماندهان لشکرها و تیپ‌های مانوری، مرحله بندی عملیات، به صورت نهایی تنظیم گردید.

به طور کلی این عملیات در سه مرحله متوالی زمانی به شرح زیر انجام شده است.

مرحله اول شکستن خطوط دشمن در ساحل دور اروندرود

در این مرحله، نیروهای مستقر در خط مقدم دشمن، منهدم گردیده و رزمندگان اسلام، پیشروی به سوی اهداف تعیین شده برای هر یگان را آغاز و آنها را ظرف مدت چهل و هشت ساعت به تصرف خود درآوردند. در شروع نبرد، غواص‌های هر یگان عملیاتی عبور از اروندرود را آغاز نمودند که در مجموع گذشتن از عرض اروند رود، از سی دقیقه تا دو ساعت برای هر یگان مختلف طول کشید. برخی از غواص‌ها که بر اثر امواج رودخانه و جریان و سرعت آب از مسیر خود منحرف شده بودند و در نتیجه با شرایط جزر رودخانه برخورد کردند تا دو ساعت طول کشید تا از باتلاق‌ها و موانع عبور نموده و خود را به خط اول دشمن برسانند.

مرحله دوم عملیات

این مرحله طی مدت یک هفته انجام شده است و در خلال آن پاکسازی مناطق تصرف شده از وجود دشمن انجام شد و برخی از غنائم موجود در سنگرهای دشمن جمع‌آوری و به همراه اسیران گردآوری شده به عقبه منتقل گردیدند. مقابله با پاتک‌های فوری دشمن با رزمندگان اسلام نیز در این مرحله صورت گرفت و موجب تشکیل خط پدافندی در قاعده مثلث شبه جزیره فاو شد.

مرحله سوم عملیات

این مرحله نزدیک به هفتاد روز به طول انجامیده است. در این مدت تلاش برای تثبیت موفقیت‌های بدست آمده و نیز دفع پاتک‌های گسترده و با فرصت دشمن، از سوی رزمندگان اسلام صورت می‌گرفت. طی این دوره، یگان‌های خودی، ضمن انهدام واحد‌های پاتک‌کننده دشمن توانسته‌اند، قدرت دفاع رزمندگان اسلام را در مقابل پاتک‌های سنگین و پی در پی که با واحد‌های ویژه از جمله لشکرهای گارد ریاست جمهوری و نیز با به کارگیری

کار شناسایی منطقه عملیات از شش ماه قبل از اجرای آن از سوی واحدهای اطلاعات عملیات قرارگاه های مربوطه شروع شد.

یگان های خط شکن نیز به مدت حدود سه ماه به کار کسب اطلاعات در حوزه مأموریت خود از شرایط و وضعیت دشمن بودند.

آنها در این مدت توانستند علاوه بر مطالعه بر روی چگونگی عبور نیروهایشان از اروندرود، نحوه آرایش دشمن را بخصوص در خط اول مشخص نمایند و تمام نوع سلاح ها و انواع سنگرها و آرایش موانع و نیز پشت مواضع خط اول دشمن را محدوده منطقه خود، شناسایی نمایند

گسترده سلاح های شیمیایی و توان موشکی و حملات وسیع هوایی صورت می گرفته است به نمایش بگذارند. در نهایت دشمن از ادامه پاتک به منظور بازپس گیری سرزمین های از دست داده مأیوس شد و منطقه رأس البیشه تا فاو و در ادامه تا دریاچه نمک به تصرف رزمندگان اسلام درآمد. در نتیجه تصرف این منطقه و حضور قوای ایران در کنار ساحل خور عبدالله، ارتباط دریایی رژیم عراق با خلیج فارس قطع گردید.

در آن زمان، فرماندهان عراقی نام این سلسله عملیات را "معرکه کمر شکن" گذاشتند به دلیل آنکه در این تهاجم طولانی، نفس گیرترین درگیری های دوران جنگ اتفاق افتاد به گونه ای که بر اثر آن "اراده"، "توان مقابله" و "قدرت تلافی" ارتش بعثی صدام در هم شکست.

شرح عملیات

عملیات در ساعت ۲۲:۱۰ روز ۲۰/۱۱/۱۳۶۴ با رمز "یا فاطمه ی زهرا (س)" از منطقه عمومی جنوب خسرو آباد تا انتهای جزیره آبادان با عبور غواصان خط شکن از اروندرود در حالی که نم نم باران شروع شده بود، آغاز گردید.

با شروع عملیات، غواص های هر لشکر که از ساعت ۲۰:۳۰ به درون آب رفته و خود را آماده کرده و آرام آرام از اروندرود عبور کرده نموده بودند، توانستند در این فرصت، موانع مصنوعی و تله های

ایجاد شده از سوی دشمن در جلوی خط مقدم وی را پشت سر گذاشته و در نزدیکی سنگرهای دشمن به کمین بنشینند. با اعلام رمز عملیات، این غواصان تهاجم خود را جهت شکستن خط اول دشمن آغاز و شروع به پاکسازی ساحل دور اروندرود و ایجاد یک سریل مناسب، نمودند. البته در بعضی از نقاط تعدادی از غواص ها با مشکلاتی در عبور از رودخانه اروندرود مواجه شدند. برای مثال برخی از غواصان لشکر ۲۵ کربلا برای رفتن به سمت اسکله فاو با نور افکن هایی که دشمن بر روی سطح رودخانه روشن کرده بود و نیز با تیراندازی بی هدف سربازان دشمن بر روی رودخانه اروندرود، مواجه شدند. ولی از آن جایی که دشمن پی به وجود غواصان در داخل آب و نیز آغاز عملیات رزمندگان اسلام، نبرده بود، لذا پس از مدتی نورافکن هایی را که به طور آزمایشی روشن کرده بود خاموش نمود و تیربارهای وی نیز از تیراندازی خودداری کردند. اکثر غواص ها برای اینکه در مقابل دشمن دیده نشوند "آیه ۹ سوره یس" را با خود زمزمه می کردند. این آیه که از سوی اکثر رزمندگان و بخصوص از سوی نیروهای اطلاعات - عملیات به هنگام مواجه با نیروهای دشمن، قرائت می شد به این شرح است: "وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًا فَأَعْشَيْنَاهُمْ فُتُوحًا لَا يَبْصُرُونَ" آنها معتقد بودند که با خواندن این آیه، خداوند به آنها کمک خواهد کرد تا از چشم نظامیان دشمن، مخفی بمانند. برخی از غواص ها در خاطرات خود می گویند: پس از آنکه وارد رودخانه شدیم، سطح رودخانه را موجی فرا گرفت که باعث شد سرهای مادر میان امواج از دید دشمن مخفی بماند.

از آنجا که مأموریت فرد فرد غواصان از قبل مشخص شده بود و معلوم بود که هر گروه از آن ها بایستی به سمت کدام سنگر دشمن پیش بروند، لذا اکثر غواص ها موفق شدند تا سنگرهای دشمن را بدون تیراندازی فتح نموده و آنها را تصرف نمایند.

پس از رسیدن گروه اول غواصان به خط مقدم دشمن و آغاز درگیری ها، همزمان آتش پر حجم ادوات و توپخانه صحرایی روی ساحل جنوبی اروندرود نیز از سوی یگان های مربوطه به اجرا درآمد و نیروهای خط شکن و نیز رزمندگان دنبال پشتیبان که با کمک قایق های موتوری به سرعت به ساحل دور اروندرود منتقل شده بودند، به توسعه سر پل خود در محدوده هر یگان مبادرت ورزیدند. تقریباً در ساعت ۳۰:۲۰ پس از نیمه شب، تمام خط اول دشمن سقوط کرده و در اختیار رزمندگان اسلام قرار گرفت.

پس از پاکسازی خط اول، می بایست به منظور مقابله با پاتک های دشمن و نیز تثبیت و تأمین سر پل اولیه، چند اقدام عمده از

سوی یگان های خودی انجام شود.

دور زدن و محاصره نمودن شهر فاو به منظور پرهیز از جنگ شهری

پیشروی به سمت محور ساحلی، واقع در جناح شمالی منطقه عملیات

پاک سازی کامل منطقه رأس البیشه به منظور ایجاد فضایی امن به منظور آغاز حرکت شناورهای سنگین برای انتقال ماشین آلات مهندسی و نیز سایر تجهیزات پشتیبانی

بر همین اساس، دو لشکر پرتوان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، عملیات خود را با هدف پاکسازی و الحاق در خط اول دشمن آغاز کردند. قبل از روشن شدن آسمان و پس از درهم شکستن مقاومت های ضعیف دشمن، لشکر ۲۵ کربلا که مأمور تصرف شهر فاو بود، با حضور در مدخل ورودی شهر به محاصره آن پرداخت. در جنوب شهر نیز یکی دیگر از یگان ها با طی مسافت زیادی در عمق، به پیشروی خود به سمت خور عبدالله ادامه داد و در نتیجه این شهر از شمال و جنوب به محاصره یگان های خودی درآمد.

همزمان با اجرای عملیات اصلی در منطقه فاو، قرارگاهی که مأموریت داشت تا به منظور درگیر نگه داشتن نیروهای دشمن در منطقه ام الرصاص اقدام به اجرای تک نموده و جزیره بوارین را تصرف نماید، موفق شد تا این جزیره را تا حدودی به تصرف خود درآورده و در درون ۸۰٪ از جزیره ام الرصاص نیز پیشروی نماید ولی به دلیل فشارهای دشمن که تصور می کرد محور اصلی عملیات از این منطقه است، یگان های تک کننده، از این دو جزیره عقب نشینی کردند با این حال بخشی از اهداف تک در این محور تا حدودی تأمین شد.

پس از محاصره شهر فاو و حضور یگان های مانوری در محور ساحلی و نیز دستیابی به خور عبدالله، پاکسازی منطقه رأس البیشه از باقی مانده نیروی دشمن آغاز شد. تیپ ۳۳ المهدی (عج) که از رزمندگان استان فارس تشکیل شده بود، عملیات در این منطقه را انجام می داد. این تیپ در این منطقه با مقاومت های شدیدی مواجه شد و دشمن با سنگر گیری بر بالای مناره یکی از مساجد که بر اوند رود مسلط بود مزاحمت های زیادی را برای قرارگاه نوح، فراهم آورد ولی رزمندگان تیپ المهدی (عج) توانستند با عبور از محورهای دیگر و از پشت دشمن به سمت مسجد مزبور حرکت کرده و آتش دشمن را خاموش کنند.

در روز اول عملیات، لشکر ۲۵ کربلا که از رزمندگان استان

مازندران تشکیل شده بود، موفق شد تا شهر فاو را به تصرف کامل خود درآورد. فرمانده این لشکر برادر مرتضی قربانی براساس مأموریتی که از سوی برادر محسن رضایی فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، دریافت کرده بود، پرچم گنبد حضرت ثامن الائمه امام رضا (ع) را که از مشهد به جبهه آورده بودند را بر بالای بلندترین مناره مسجد آن شهر نصب نمود و افتخار به احتراز درآوردن پرچم گنبد امام رضا (ع) در شهر فاو برای همیشه نصیب لشکر ۲۵ کربلا گردید.

همزمان با پیشروی قوای اسلام در اطراف شهر فاو، نخلستان های شمال و جنوب آن هم به طور کامل از وجود نیروهای دشمن پاکسازی شد. لشکر ۴۱ ثارالله و تیپ ۳۳ المهدی (عج) هم در همین زمان موفق شدند تا با پیشروی به سمت دومین پایگاه موشکی دشمن، نیروهای موجود ارتش بعثی در این محور را منهدم و یا به اسارت خود درآورند. لازم به ذکر است که به محض آغاز عملیات، دشمن تجهیزات پرتاب و نیز موجودی موشک های ساحل به دریای خود را از این پایگاه ها تخلیه نمود و در نتیجه فقط چند خودروی راداری مربوط به سیستم های پرتاب موشکی به غنیمت رزمندگان اسلام درآمد. لازم به ذکر است که تا قبل از عملیات والفجر ۸، دشمن از این پایگاه های موشکی حدود ۹۰ فروند موشک H۲۲ را به سمت کشتی هایی که از طریق خور موسی به سمت بندر امام خمینی در حال حرکت بودند پرتاب کرده بود.

در نتیجه تا پایان روز اول، یگان های خودی موفق شدند علی رغم اینکه هر پنج دقیقه یکبار دو هواپیمای دشمن در فضای منطقه عملیاتی و بر فراز اروند رود و نیز در عقبه های یگان ها ظاهر شده و اقدام به بمباران می کردند، علاوه بر تصرف شهر فاو و پاکسازی کامل منطقه، در شمال شهر و در جاده محور ساحلی حضور یابند و به این ترتیب اهداف مورد نظر در مراحل اول و دوم عملیات، با موفقیت کامل تأمین گردید.

با توجه به اهمیت محور ساحلی در کنار خور عبدالله و حساسیت دشمن نسبت به آن، پس از گذشت ۳۶ ساعت از آغاز تک، اولین پاتک ارتش صدام متوجه این محور شد؛ لیکن موفقیتی در بر نداشت. همان گونه که قبلاً ذکر شد دشمن که تصور می کرد محور اصلی عملیات از سمت جزیره ام الرصاص و یا منطقه هور الهویزه به خاطر نزدیکی اش به بصره است، بیشتر توجه خود را به این منطقه معطوف کرده بود؛ لیکن سرانجام پس از سه روز از آغاز تک، متوجه اساسی بودن عملیات و تلاش اصلی در منطقه فاو شد و لشکر گارد ریاست جمهوری را وارد درگیری در این منطقه کرد.

قبل از آغاز عملیات با انجام فعالیت های شدید مهندسی که با استتار کامل صورت می گرفت سپاه موفق شد تا حدود ۵۰۰ عراده توپخانه صحرایی، توپخانه پدافند هوایی و تانک را در مواضع مناسبی که احداث کرده بود در منطقه عمومی جزیره آبادان و در بین نخلستان ها مستقر نماید این اقدام سپاه، این امکان را برای قرارگاه خاتم الانبیاء فراهم کرده بود تا دشمن را از حدود ۱۰۰ کیلومتری قبل از رسیدن به منطقه فاو و در مسیر حرکت خود بر روی خطوط مواصلاتی منطقه و جاده های ارتباطی، زیر آتش سنگین توپخانه دوربرد سپاه و ارتش قرار دهد.

پس از ورود لشکر گارد به منطقه جهت انجام پاتک، یگان های خودی با اجرای آتش انبوه توپخانه و ادوات به این لشکر هجوم بردند. در این میان، دشمن به منظور پشتیبانی از لشکر گارد در ساعت ۵:۳۰ صبح روز ۱۳۶۴/۱۱/۲۴ به حمله شیمیایی علیه مواضع رزمندگان اسلام مبادرت ورزید؛ ولی به دلیل ترس خلبان های هواپیماهای عراقی از مورد اصابت قرار گرفتن، آنها بخشی از بمب های شیمیایی را در میان نیروهای لشکر گارد صدام فرو ریختند که به مصدومیت تعدادی از آنان منجر شد.

در ادامه عملیات، یگان های خودی در محور جاده استراتژیک، جاده ام القصر و کارخانه نمک، بر حملات خود شدت بخشیده و توانستند ضمن تصرف نیمی از کارخانه نمک، روی جاده ام القصر نیز خطی دفاعی به موازات این کارخانه تشکیل دهند. سپس، طی چند شب درگیری متوالی، یگان های خودی با درهم شکستن خطوط دشمن موفق شدند در شب هشتم عملیات، خود را به سه راهی کارخانه نمک رسانده و با احداث چند رده خاکریز بلند و آرایش مناسب و استقرار سلاح های ضد زره، در پشت آن مستقر شوند و خط پدافندی اولیه خود را تشکیل دهند.

از روز هشتم به بعد با تشکیل خط مناسب پدافندی، دشمن که خود را به طور کامل پیدا کرده و حواس خویش را بازیافته بود، پاتک هایش را مجدداً آغاز کرد. ابتداء از جاده فاو -البحار وارد عمل شد که با مقاومت رزمندگان اسلام مواجه و با از دست دادن تعدادی از نفرات و انهدام تجهیزات خود عقب نشست. سپس، از جاده استراتژیک، تهاجم خود را روی سه راهی کارخانه نمک متمرکز کرد؛ لیکن بر اثر اجرای آتش شدید خمپاره و توپخانه، انهدام قابل توجهی را متحمل شده و با بر جای گذاردن تعداد زیادی کشته و زخمی عقب نشینی کرد.

در روز یازدهم عملیات، به منظور تکمیل خط پدافندی و تثبیت آن، از سوی رزمندگان اسلام در سراسر محور ساحلی و میانی جبهه،

آب رها شد و به این ترتیب، دشمن از تلاش مجدد برای پاتک در محورهای یاد شده ناامید گردید.

در مجموع، درگیری های فاو و پاتک های دشمن ۷۵ روز به طول انجامید. پس از این مدت دشمن از باز پس گیری منطقه مثلث فاو ناامید شد و به پاتک های خود خاتمه داد.

البته در این عملیات رزمندگان بزرگی از جمله محمد اتری نژاد مسئول لجستیک قرارگاه نوح، مهندس حمید سلیمی مسئول مهندسی قرارگاه نوح، جعفر تهرانی مسئول اطلاعات لشکر ۲۷ محمد رسول الله (ص)، جواد دل آذر قائم مقام لشکر ۱۷ علی ابن ابیطالب (ع) و ... به فیض عظیم شهادت نائل آمدند و تعداد زیادی هم از مسئولین یگان های شرکت کننده در عملیات زخمی گردیدند.

بنابراین، عملیات والفجر ۸ طولانی ترین عملیات دوران جنگ بود و تثبیت منطقه تصرف شده در آن کار عظیمی بود که کارشناسان نظامی دنیا به ایران، در طرح ریزی و اجرای چنین نبردی آفرین گفتند.

اهداف و راهبرد عملیاتی دشمن

اهداف و راهبرد عملیاتی دشمن در مقابله با این عملیات به شرح ذیل جمع بندی می شود.

الف -انجام عملیات پدافندی

دشمن در هفته اول تهاجم ایران به منطقه فاو از استراتژی عملیات پدافندی با یگان های مناسب برای انجام پاتک های فوری استفاده می کرد. هدف او از اجرای عملیات پدافندی عبارت بود از حفظ و تثبیت یگان های تک کننده در مناطق تصرف شده و عدم اجازه به نیروهای آفند کننده جمهوری اسلامی ایران برای توسعه منطقه تصرف شده به منظور جلوگیری از ادامه پیشروی آن ها و ایجاد یک سد نفوذ دفاعی در موقعیت جدید ایجاد شده.

ب -انجام عملیات آفندی

عملیات آفندی که پس از اتمام عملیات پدافندی و اطمینان دشمن از عدم امکان پیشروی جدید توسط رزمندگان اسلام صورت می گرفت به منظور شکست تک انجام شده و بیرون راندن قوای اسلام از سرزمین های تصرف کرده و در نتیجه بازپس گیری شهر فاو و تأسیسات بندری آن، حضور مجدد در پایگاه های موشکی مستقر در رأس البیشه که محل استقرار موشک های ساحل به دریای موسوم به کرم ابریشم بود. با این عملیات که از هفته دوم درگیری ها آغاز شد و نزدیک به ۷۰ روز طول کشید، دشمن می

از آنجا که مأموریت فرد فرد غواصان از قبل مشخص شده بود و معلوم بود که هر گروه از آن‌ها بایستی به سمت کدام سنگر دشمن پیش بروند، لذا اکثر غواص‌ها موفق شدند تا سنگرهای دشمن را بدون تیراندازی فتح نموده و آنها را تصرف نمایند

توانست ضمن کاهش تلفات خود در برابر تک انجام شده به بازپس گیری سرزمین خود در منطقه عملیاتی، امیدوار شده و موجبات انهدام نیروهای تک کننده را فراهم نماید. در صورت موفقیت این طرح، دشمن می‌توانست دوباره تسلط خود را بر ارون رود باز یافته و موجبات تأمین خور عبدالله را به منظور تردد ناوچه‌ها و شناورهای پشتیبانی رزمی خود را از بندر ام‌القصر به سمت اسکله‌های البکر و الامیه در خلیج فارس فراهم آورد و در نتیجه از نیروهای رزمی و اطلاعاتی مستقر بر روی اسکله‌های نفتی البکر و الامیه با آسودگی خاطر، پشتیبانی نماید و از این دو اسکله به عنوان دو پایگاه اطلاعاتی مهم در شمال خلیج فارس استفاده نماید.

صدام در آن زمان می‌گفت که ایرانی‌ها در کیسه‌ای گیر کرده اند که درب آن کیسه در اختیار ماست و با گفتن این جمله، از به دام انداختن نیروهای ایرانی اطمینان داشت.

تاکتیک‌های دشمن در عملیات

دشمن به منظور رسیدن به اهداف خود از سه تاکتیک عمده استفاده می‌کرد:

الف - استفاده گسترده از جنگ افزارهای شیمیایی به طوری که با استفاده از این سلاح‌ها بیش از ۵۰۰۰ نفر از رزمندگان اسلام مصدوم شدند که حدود ۲۰۰۰ نفر آن‌ها بر اثر استنشاق گازهای شیمیایی و جراحات ناشی از آن، به شهادت رسیدند. تفاوت به کارگیری سلاح‌های شیمیایی با سایر سلاح‌های متعارف در این است که هم تلفات بیشتری به بار می‌آورد و هم اثر روانی مختل کننده‌ای بر این رزمندگان می‌گذارد.

رزمندگان اسلام برای مقابله با سلاح‌های شیمیایی دشمن از ماسک، چفیه و برپایی آتش از طریق حمله به تانک‌ها و خودروهای دشمن و به آتش کشیدن آنها بهره می‌بردند. ولی استفاده از ماسک باعث کاهش توانایی رزمندگان در جنگیدن با دشمن می‌شد.

تنها در ۲۰ روز اول عملیات ارتش بعثی، ۱۰۰۰ بمب شیمیایی از طریق هواپیما بر سر رزمندگان اسلام فرو ریخت.

ب - استفاده وسیع از حمله هوایی برای زدن عقبه‌های یگان‌های عمل کننده

دشمن در این ایام با پروازهای زیاد هواپیماهای خود تمام پل‌های احداث شده بر روی رودخانه بهمنشیر و ارون رود و نیز مراکز پشتیبانی یگان‌ها را مورد حمله مرتب و بمب باران‌های هوایی قرار داد و بیشترین تلفات هواپیما نسبت به سایر عملیات‌ها را در عملیات والفجر ۸ داشت.

در روزهای اول عملیات دشمن با استفاده از بمب‌های لیزری تمام پل‌های موجود بر روی رودخانه بهمنشیر را منهدم کرد و شرایط به گونه‌ای شد که برای ۴۸ ساعت امکان عبور از رودخانه بهمنشیر به طور کامل قطع گردید.

نیروهای پرتلاش جهاد سازندگی که نقش بزرگی در اقدامات مهندسی، نصب پل‌ها، ساختن جاده‌ها و آماده سازی عقبه یگان‌ها برای انجام عملیات والفجر ۸ داشتند، پس از بمباران پل‌ها بر روی بهمنشیر مجبور شدند یک پل عمدتاً خاکی در رودخانه بهمنشیر احداث نمایند تا در برابر بمباران‌های دشمن از بین نرود.

ج - پاتک با لشکرهای ویژه گارد و سایر واحدهای رزمی این پاتک‌ها در طول ۷۵ شبانه روز جنگ به طور مرتب ادامه داشت و حتی دشمن بر خلاف تاکتیک جنگی خود در شب نیز اقدام به پاتک می‌کرد. در یکی از این پاتک‌ها که متکی بر جاده ساحلی خورعبدالله به ام‌القصر در تاریخ ۱۱/۲۹/۱۳۶۴ انجام شد، دشمن ستون تانک‌ها را بر روی جاده قرار داده و با کندی به پیشروی خود ادامه می‌داد هر تانک که مورد اصابت رزمندگان اسلام قرار می‌گرفت تانک بعدی او را هل داده و به کنار جاده پرتاب می‌کرد و خود جایگزین آن می‌شد. در این شب سرداران رشید، سعید مهتدی، رضا دستواره، جعفر تهرانی، سعید سلیمانی از لشکر ۲۷ محمد رسول الله و تعداد زیادی از فرماندهان و رزمندگان لشکر ۱۷ علی ابن ابیطالب، حماسه‌های زیادی آفریدند. شرایط به گونه‌ای سخت شده بود که در ذهن همه رزمندگان اسلام آیه ۶۲ سوره نمل خطور می‌کرد و تعداد زیادی از آن‌ها با خود زمزمه می‌کردند که: "أَمَّنْ يَجِيبُ الْمَضْطَرُ إِذَا دَعَا وَ يَكْشِفُ السَّوْءَ". "در نهایت و در اوج اضطراب، خداوند با فرستادن باران به کمک سلحشوران اسلام این پاتک را هم ناکام گذاشت و همه دریافتند "أَنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ فَالْغَالِبُ أَكْمَ". علت اینکه دشمن پس از ناکامی از پاتک‌های خود در محورهای فاو - البحرار و جاده ساحلی به پاتک از محور ام‌القصر اقدام نمود دور بودن این ناحیه از آتش توپخانه رزمندگان اسلام بود.

ارتش صدام تصور می کرد که حمله از این محور می تواند تمام ناکامی های قبلی را جبران نماید.

د- زیر آتش قرار دادن مرتب جاده آبادان در منطقه خسرو آباد به گونه ای که این جاده را به طور کامل ناامن نموده و تردد از آن را مختل نمود. همچنین دشمن آتش های ضد آتشبار خود را با استفاده از گلوله های شیمیایی انجام می داد به طوری که در یک روز خدمه چهار آتشبار توپخانه رزمندگان اسلام مصدوم گردیده و غیر فعال شدند.

نتایج عملیات

عملیات فاو با موفقیت بزرگی که پس از حدود سه سال از گذشت عملیات بیت المقدس نصیب مردم ایران کرد، آغاز یک تحول بزرگ و گشایشی عمده در جبهه های جنگ بود که به نوبه خود منجر به فتوحات دیگری از جمله عملیات کربلای ۵ و عملیات والفجر ۱۰، گردید. این عملیات بزرگ ترین پیروزی رزمندگان اسلام پس از فتح خرمشهر در سال ۱۳۶۱ بود.

نتایج عملیات والفجر ۸ به شرح ذیل جمع بندی می گردد. این عملیات بر اساس یک تفکر پیچیده و خلاق نظامی و به وسیله انسان هایی ورزیده و آموزش دیده و شجاع و شهادت طلب که توانستند با تاکتیک مناسب دشمن را غافلگیر نمایند انجام شد و به همین دلیل ارزیابی از توان نظامی سپاه را در داخل و خارج کشور تحت تأثیر قرار داد.

این عملیات نشان داد که قدرت خلاقیت و ابتکار عمل فرماندهان و طراحان عملیات توانسته است کمبود شدید یگان های مانوری، امکانات و مقدرات مورد نیاز برای عملیات را تا حد زیادی جبران نماید. فرماندهان سپاه توانستند مانور خود را به خوبی و منطبق با وضعیت زمین منطقه عملیات طراحی نمایند و از عوارض طبیعی زمین حداکثر بهره برداری را در طراحی مانور و آتش انجام دهند.

دشمن برای بازپس گیری زمین منطقه عملیاتی فاو مجبور شد نیروهای خود را به طور گسترده به خطوط مقدم جبهه گسیل داشته و آن ها را بی مهابا مصرف نماید و در نتیجه منهدم گردد. برخی معتقدند که اگر بخش مهمی از توان نظامی دشمن در این عملیات منهدم نمی شد، ارتش بعثی دست به تهاجمات گسترده ای علیه مواضع رزمندگان اسلام در نقاط مختلف جبهه می زد.

این عملیات قدرت تدبیر فرماندهی قرارگاه خاتم الانبیاء را برای کنترل نیروی هوایی، پدافند هوایی و هوانیروز نشان داد و موجب اعتماد به نفس بیشتری گردید و مشخص ساخت چنانچه از

توان دو سازمان سپاه و ارتش متناسب با طبیعت آن ها، استفاده شود، نتایج بهتری حاصل خواهد شد.

این عملیات در منطقه ای انجام گرفت که صدام به بهانه تسلط کامل براروند رود، جنگ با ایران را شروع کرده بود. او قرار داد ۱۹۷۵ را در آغاز جنگ تحمیلی پاره کرده بود و این عملیات عملاً قرار داد ۱۹۷۵ الجزایر را به سود جمهوری اسلامی ایران تثبیت کرد.

عملیات والفجر ۸ مبنایی برای تدوین استراتژی باز دارندگی جمهوری اسلامی ایران شد.

استراتژی بازدارندگی همواره بر این اصل استوار است که کشورهای همسایه را از حمله نظامی به خاک کشور باز دارد و در صورت حمله، صحنه نبرد را به داخل خاک دشمن منتقل سازد. ارزش این عملیات به آن بود که به دشمن نشان داد، سیاست بازدارندگی از طریق حمله گسترده، توانسته است جنگ را به طور جدی به داخل خاک دشمن منتقل سازد و لبه تیز آن را به سوی ارتش متجاوز برگرداند.

سایر نتایج این عملیات به شرح زیر است

۱- آزادسازی حدود ۶۰۰ کیلومتر مربع از اراضی منطقه عملیات

۲- تصرف شهر فاو و تأسیسات نفتی و بندری آن

تصرف سه پایگاه موشکی ساحل به دریا

انسداد راه ورود کشتی های عراق به خلیج فارس

تسلط بر اروند رود

تأمین خور عبدالله

تأمین شمال خلیج فارس و ایجاد امکان تردد امن کشتی ها به

بندر امام خمینی (ره)

تهدید بندر ام القصر

هم مرزی با کویت به عنوان عضوی از شورای همکاری خلیج

فارس که در پشتیبانی از عراق اقدام می کرد.

به اسارت درآوردن ۲۱۰۵ نفر از نیروهای دشمن

انهدام تجهیزات دشمن به شرح ذیل:

هواپیما ۳۹ فروند

بالگرد ۵ فروند

تانک ۳۰۰ دستگاه

نفربر ۲۴۰ دستگاه

لودر و بلدوزر ۵ دستگاه

انواع خودرو ۲۵۰ دستگاه

توپ صحرایی ۲۰ قبضه

توپ ضد هوایی ۵۵ قبضه

ناوچه موشک انداز ۲ فروند

غنایم به دست آمده در این عملیات عبارتند از

تانک ۵۰ دستگاه

نفربر ۴۵ دستگاه

لودر و بلدوزر ۳۰ دستگاه

انواع خودرو ۱۸۰ دستگاه

رادار موشکی ۳ دستگاه

توپ صحرایی ۲۰ قبضه

توپ ضد هوایی ۱۲۰ قبضه

تحلیل عملیات والفجر ۸

عملیات والفجر ۸ به دلیل نوع طراحی، اهمیت زمین منطقه عملیات، سرعت عمل در اجرای طرح عملیات، انتخاب تاکتیک های مناسب و مخصوص به خود برای پیروزی بر دشمن، غافلگیر نمودن دشمن و همچنین توان پایداری و مقاومت طولانی در برابر پاتک های دشمن به مدت ۷۵ روز، یکی از جذاب ترین و مهم ترین نبردها در دوران هشت ساله حماسه دفاع مقدس است.

اجتناب از جنگ در زمین به شدت مسلح شده با کمک میادین مین و سیم های خاردار و موانع متعدد، پس از عملیات های والفجر مقدماتی و والفجر ۱ و در پی آن ابتکار انجام عملیات در منطقه هورالهیوزیه در شرق رودخانه دجله طی دو عملیات بزرگ خیبر در سال ۱۳۶۲ و بدر در سال ۱۳۶۳، موجب انفعال ارتش متجاوز رژیم عراق و ایجاد نگرانی در میان حامیان منطقه ای و بین المللی او گردید. زیرا تداوم عملیات ها تا اندازه ای مانع فرسایشی شدن جنگ می شد و علائمی دال بر ناتوانی ارتش صدام را آشکار می ساخت. از طرفی جمهوری اسلامی ایران که ابتکار عمل نظامی را همچنان در دست داشت، زمینه عملیات بعدی را با استفاده از تجربه عملیات در منطقه هور فراهم نمود.

در این میان عاملی که موجب شد طراحان نظامی در انتخاب منطقه بعدی برای عملیات دقت بیشتری به عمل آورند، این بود که هیچ یک از نبردهای انجام شده در مقطع پس از فتح خرمشهر دارای نتایجی نبود که قادر باشد برتری تعیین کننده ای را نصیب ایران کند. از این رو، لازم بود حرکت جدیدی در صحنه جنگ انجام شود که با آنچه از روز اول جنگ تا آن زمان به وقوع پیوسته بود، متفاوت باشد و فرماندهان نظامی ارتش بعثی عراق نیز از پیش بینی آن ناتوان باشند تا با تکیه بر غافلگیری بتوان، به نتایج مورد نظر دست یافت. این حرکت جدید و تعیین کننده، عبور از رودخانه عریضی

همچون اروندرود و تسخیر منطقه مهم شبه جزیره فاو بود. عملیات والفجر ۸ یکبار دیگر توازن قوا را به نفع جمهوری اسلامی ایران ایجاد کرد. البته این برتری نظامی نه بر اثر افزایش تجهیزات و توان رزمی تسلیحاتی، بلکه بر اساس ابتکار عمل و نوع طرح ریزی عملیات و به کارگیری مفید توان رزمی موجود، علیه دشمن به وجود آمد. در تمام دوران جنگ، ارتش عراق از نظر توان رزمی و میزان تجهیزات و تسلیحات و تنوع آنها، بر قوای جمهوری اسلامی ایران برتری داشته است. بخصوص این برتری نظامی، در برتری مطلق هوایی، برتری زرهی، برتری آتش توپخانه و برتری تعداد یگان های مانوری و حتی برتری تعداد سربازان موجود در جبهه های جنگ، بوده است. از طرفی بکارگیری سلاح های کشتار جمعی و سلاح های شیمیایی از سوی ارتش بعثی، همیشه از مشکلات اصلی در طراحی عملیات ها علیه دشمن بوده است. آنچه عملیات والفجر ۸ را برجسته و نمایان می سازد این است که در طرح ریزی این عملیات به نوعی تلاش شد که برتری های ارتش صدام، در موضوعات فوق، ناکارآمد گردد و رزمندگان اسلام، زمین و منطقه ای را برای جنگیدن انتخاب کنند که دشمن نتواند از همه ظرفیت خود در جنگ علیه رزمندگان اسلام استفاده کند و برعکس همه ظرفیت و توان رزمی جمهوری اسلامی ایران، در آن منطقه به کار آید. در نهایت این عملیات، مقدمه ای شد برای وادار کردن شورای امنیت سازمان ملل برای توجه به خواسته های جمهوری اسلامی ایران در نوشتن قطعنامه ۵۹۸ و اطمینان از این که قدرت های بزرگ حامی صدام، فقط با راه حلی سیاسی می توانند جلوی پیشروی نظامی جمهوری اسلامی ایران را برای رسیدن به خواسته های خود، بگیرند.

اقدامات دشمن پس از عملیات والفجر ۸

عملیات والفجر ۸ به دلیل نوع طراحی، اهمیت زمین منطقه عملیات، سرعت عمل در اجرای طرح عملیات، انتخاب تاکتیک های مناسب و مخصوص به خود برای پیروزی بر دشمن، غافلگیر نمودن دشمن و همچنین توان پایداری و مقاومت طولانی در برابر پاتک های دشمن به مدت ۷۵ روز، یکی از جذاب ترین و مهم ترین نبردها در دوران هشت ساله حماسه دفاع مقدس است.

- مذاکره آمریکا و شوروی برای اتخاذ ابتکار تازه برای پایان دادن به جنگ

- سیاست آمریکا و شوروی در آن زمان بر این قرار گرفت تا از شکست صدام به دست ایران جلوگیری نماید.

- ملاقات مقامات آمریکا و شوروی با مسئولین عراقی و حمایت آنها از صدام

- تلاش آمریکا از طریق کشورهای عضو گروه G۷ به منظور تهیه پیش نویس قطعنامه ای علیه ایران که در آن ایران متهم می شد که به تمام درخواست های آتش بس و صلح، جواب منفی داده و بنابراین خطری برای امنیت جهانی است. آن ها قصد داشتند تا با تصویب این قطعنامه در شورای امنیت سازمان ملل، مجموعه ای از اقدامات علیه جمهوری اسلامی ایران را سازماندهی نمایند. در آن زمان این مسئله در خدمت حضرت امام خمینی مورد بررسی و بحث قرار گرفت. حضرت امام فرمودند ما بایستی جلوی تصویب این قطعنامه را بگیریم، گرچه جنگ را تا رسیدن به خواسته هایمان رها نمی کنیم. بنابراین وزارت خارجه مأمور شد که در این راه تلاش کند و قطعنامه ۵۹۸ چیزی بود که ایران آن را تألیف نمود و توانست به جای این قطعنامه، در شورای امنیت مطرح نماید. امام در آنجا فرمودند که آتش بس باید هم زمان باشد با تشکیل کمیته ای که مسئول و آغازگر جنگ را مشخص نماید. بنابراین امام در شرایط بسیار حساس آن روز توانستند در ظرفی که وجود داشت، قضیه را معکوس نمایند و قطعنامه ۵۹۸ را جایگزین قطعنامه ای که آمریکا تلاش داشت تنظیم بنماید، بکند که این قطعنامه هیچ دستاوردی برای رژیم صدام در عراق، نداشت. آمریکا در آن زمان تلاش داشت تا بدنبال قطعنامه های تهدید و تضییق علیه ایران برود و از این طریق فشارها بر روی ایران را افزایش دهد.

- حضور نظامی بیشتر آمریکا در خلیج فارس به بهانه تأمین امنیت کشتیرانی در مسیر انتقال انرژی. لازم به ذکر است که آمریکا به تدریج حدود ۹۰ فروند ناو جنگی و لجستکی خود را وارد خلیج فارس نموده و علیه ایران آرایش جنگی گرفت.

- کاهش دادن قیمت نفت تا حدود ۷ دلار برای اعمال فشار اقتصادی بر ایران

- متهم کردن ایران به تروریسم

- موضع گیری کشورهای عربی عضو شورای همکاری خلیج فارس علیه ایران

- متهم کردن ایران به خرید تسلیحات از سوریه و کره شمالی

- به کارگیری سیاست دفاع متحرک از سوی ارتش بعثی در

سراسر جبهه های جنگ که منجر به اشغال شهر مهران در تاریخ ۱۳۶۵/۲/۲۷ از سوی ارتش صدام گردید و رژیم بعثی اعلام نمود که فاو در برابر مهران. البته رزمندگان سپاه اسلام موفق شدند شهر مهران را دوباره در تاریخ ۱۳۶۵/۴/۹ بازپس بگیرند و این پایانی بود بر سیاست جنگی جدید ارتش متجاوز

- حمله هواپیماهای ارتش بعثی به هواپیمای مسافربری نمایندگان مجلس و شهید محلاتی در اول اسفند ۱۳۶۴

- حمله به ایستگاه های قطار از جمله به ایستگاه هفت تپه در استان خوزستان

نتیجه گیری

در مجموع، عملیات والفجر ۸ یکی از پیچیده ترین طرح های نظامی جمهوری اسلامی ایران است که با موفقیت کامل انجام شد و برای ارتش بعثی یک "حمله ناگهانی" و "غیر منتظره" تلقی می گردید و برای ایران یک نقطه عطف بود. اجرای طرح عملیات، از نظر تاکتیکی، انواع نبردها را با خود به همراه داشت مثل عبور از رودخانه، جنگ با موانع، عملیات در دشت، ساحل، دریا، شهر، جنگل، زمین پست و سست و ...

در طرح پشتیبانی این عملیات، فعالیت های گوناگون مهندسی مثل نصب انواع پل بر روی رودخانه های

اروند رود و بهمنشیر، احداث جاده های نظامی مختلف به شکل آنتنی در میان نخلستان ها و در عقبه ها و نیز احداث مواضع گوناگون توپخانه در زمین های سست و در باتلاق ها و همچنین ایجاد سایت های موشکی پدافند هوایی و ... صورت گرفته است. البته در هفته های اول عملیات ایران توانست فقط از یک پل شناور که فقط شب ها آن را نصب و استفاده می کرد بهره برد و نصب پل لوله ای بعثت که در مقابل بمباران هوایی دشمن مقاوم بود حدود سه ماه به طول انجامید. برای نصب این پل از لوله های نفتی ۵۶ اینچی به طول ۸۰ کیلومتر لوله استفاده شد. گفته می شود این لوله ها از یک کشتی عراقی به غنیمت گرفته شده بود. جهاد سازندگی افتخار نصب این پل را بر عهده داشت.

بنابراین پیاده کردن تجربیات و نحوه مدیریت و فرماندهی این عملیات می تواند به توسعه مدیریت کمک نماید. بدین منظور عملیات والفجر ۸ می تواند به عنوان یک "مطالعه موردی" برای مدل سازی در بازی های جنگ در نظر گرفته شود و تصمیم گیری های نظامی این عملیات پیاده گردیده و مدل مربوطه تکمیل شود و به عنوان روشی برای سناریو سازی نبردهای آینده مورد استفاده قرار گیرد.